

I JESU-NAMN!
HISTORISK och OECONOMISK
BESKRIFNING
ÖFVER

CAJANABORGS-

LAN,

MED

WEDERBÖRANDES TILSTÄDIELSE,

UNDER

OECONOMIÆ PROFESSORENS och KONGL. SV.
WETTENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS

HERR PEHR KALMS

INSEENDE,

FÖR MAGISTER KRANTSSENS ÄRHÅLLANDE,

TIL ALMÄNT OMRÖFWANDE FRAMGIF-

WEN I ÅBO ACADEM. ÖFRE SAL,

DEN 13. JUNII 1754.

ERIC CASTREN,

ÖSTERBOTNINGE.

ÅBO, Tryckt, hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor.
Förstendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Probsten och Kyrckioherden öfver Församlingarne i Sot-
kamo, och det dertil lydande Contract,
Högärevördige och Höglärde,

Herr LARS HENRIC BACKMAN,

Rectoren vid Trivial Scholan i Uhleå,
Wälärewördige och Höglärde

Herr Mag. JACOB SALMEN.

Notarien vid Dom Capitlet i Åbo,
Ädle och Höglärde

Herr Mag. ABRAHAM FROSTERUS.

Kyrckioherden wid Församlingen i Cajana,
Wälärewördige och Höglärde

Herr Mag. JOHAN FROSTERUS.

Vice Pastoren wid Församlingen i Paldamo,
Wälärewördige och Höglärde,

Herr SIMON APPELGREN,

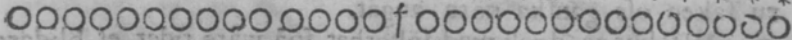
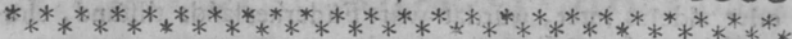
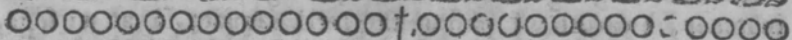
Min Gunstige Cousin.

Samtelige mine Synnerlige Gynnare.

Til vedermäle af min erkänsla för ertedd gunst;
upoffres Eder, Mine Gynnare, detta Academiska
arbete, med tilönskan af all jordisk och himmelsk Lyck-
salighet.

Mine Gynnares

Äro äranne tjänare,
ERIC CASTREN.

FÖRETAL.

Bland de hinder, som härintil legat wår Hushållning i wägen, kan billigt räknas okunnighet och mörcker, hwaruti wi lefwat i ansende til wårt Fäderneslands läge, des naturliga lynne och beskaffenhet. Ty så länge man icke har sig noga bekant en orts tilstånd och des naturliga skick och förmåner; så kunna ei heller medel påtänckas, som äro sienlige, och lämpa sig til des widare upodling och hushållningens förbättrande. Naturen har icke heiler jämt tildelat alla orter sina håfwor, utan det ena landskapet mer, det andra åter mindre fördelar, och det ena godt förråd på det, som et annat åter saknar: fordras altså olika hielpredor och medel til at underhielpa naturen, som icke altid sielfmant frambringar sina alster. Ibland de förnämsta medel til et lands ophielpande äro snille och konst, hwilka i ansende til landets olika tilstånd på olika sätt förhålla sig til des uprättande, och på hwilka grundfästen wår hushållning ganska mycket beror. Om desse hielpemedel skola bidra til hwar och en orts särskilte hushållnings upkomst, så är owederfäjeligit, at en noga kundskap om ortens egenteliga natur och egenskaper m. m. bör förutgå, och dertil bana wägen. Men erfarenhét

ten har beklageligen lämnat oss tydeliga wedermälen af det mörcker, hwaruti wi nästan här intil famlat; så at wi föga, eller aldeles intet, wårdat wårt Fäderneslands tilstånd, ehuru faken oss ganska nära angåt.

Wi kunna dock med säkerhet spå wåre tider et blidare utsende, då et landet så nyttigt wärf med större eftertryck börjat angripas, sedan man blifwit öfvertygad om nödwändigheten och nyttan af wårt Fäderneslands rätta kännande. Högtansedde samhällein, wittre och i hushållnings konsten ikarpsynte män, som Fäderneslandets wälfärds befrämjande haft til ögnamåle, hafwa ock för detta förestält nödwändigheten af Fäderneslandets kännning, och wist huru mycket den allmänna wälfärden deruppå beror, samt at hushållningen ei kan bringas under allmänne och oryggelige reglor förr, än man på det nogaste gjort sig underrättad om hwar och en orts tilstånd och beskaffenhet m. m.

Af kärlek för min födelse ort, har ock jag, då jag är sinnad at utgifwa mit andra Academiska lärospån, fram för andre ämnen utwalt detta närwarande om CAJANABORGS-LÄN, och i synnerhet om des hushållning; på det jag hålft til någon del måtte lägga det allmänna under ögonen detta Landets lynne och beskaffenhet, samt inwånarenas näringar, och underhielpa den brist af underrättelse härutinnan, som hos måsta delen af mina Landsmän alt härtills haft inrymme. Et så aflågit, eller ytterst wid Swea gräntfor belågit land, har icke heller annars kunnat, än undgå sina Landsmäns åtancka; erfarenheten intygar jämwäl, det denne ort warit så aldeles i mörcker inwefwad, at den knappast mer än til namnet warit dem flåstom kunnig.

Jag widgår gierna, at uti denne Beskrifning saknas mycket, som jag dels för tidens korthet, som ei tillåtit mig, at så noga nagelfara alt, som sig bort, och jag welat, dels ock för widlyfthighetens undgående, som mina omständigheter mig pålägga,

fägga, nödgats utelämna: Men här af torde likwäl wåre hushållare gifwas tilfälle, at fästa sin estertancka på denne ords hushållning och dess förbättrande.

Emedan alla Läfare icke kunna wara af enahanda tycke och smak, så är det ock säfångt af mig at wänta, det detta Arbete blefwe blott enahanda omdöme underkastat. Dock smickrar jag mig med det fägnelsesamma hopp, at alla de, som allmänhetens wälfrefnad hafwa til syftemål, ei lära med widrigt öga anse desse få blader.

§. I.

EFter som det hålles för en dags sanning af alla, som skrifwit och talt om språk, samt deras lynne och beskaffenhet i första tiderne, at de med tiden äro wordne ordrikare; men gåt med dem, som med all annor menskelig kundskap, i början helt smått och fattigt til; så at med et enda ord fast många i handel och wandel förekommande ting blifwit betecknade: Så förmodar jag mig wid beskrifningen af Cajane Land någorlunda stå at ursächta, om jag ei annars, än igenom biwägar har kunnat finna igen rätta stamordet til det namnet; hålft så många *notioner* äro, som under tiden hålles för *simplicia*, från hwilka alla, ordet som frägas om, wid första påsendet tycks skola kunna leda sin härkomst.

Jag wet at *etyma* äro af åtskillige så olikt opdicktade, at de äro mera löglige, än tienlige, at fätta saken i bättre lius och ansende; hwaraf mången tagit sig före, at anse *studium etymologicum* såsom en del af den så kallade *otiosa critica*. Men som ingen kan, utan med nöje, ställa sig en sak för ögonen, der *etymologien* och *historien* räcka hwarannan handen; hålft det är troligt, at de första *nomenclatores* icke slumpewis, utan skäligen och med moget betänckande gifwit hwar och en sak, hwart och et ting, sit egenteliga märcke:

Så är til förmodandes, hwad Cajana namnet widkommer, at när man til dess *origine* har at beropa sig uppå ruwande ordets betydning, och finner grund dertil i sielfwa historien; lærer man ock kunna göra sig förläkrad om den fanningen, som låter så otwungit leda sig af den samma öfwerensstämmellen.

§. 2.

CAJANA af *Cainus* betyder i modersspråket *virginitatis servata constantiam*, och wil hafwa inwånarena erindrade om sina förfäders fria, men dygdiga umgängelse, den desse velat wåra tider til eftersyn så oförmärckt förhålla. Af *Cainus* nämnes *Cainu* en Österbotninge, som Biskopen Doctor JUSLENIUS samma ord i sin ordabok uttyder. Hela Österbotn har ock fördöm blifwit kalladt Cajanaland; hwarföre äfwen Konung CARL den IX. i sin Konglige titul låtit kalla sig the Cajaners Konung.

Men om *Cainus* och *Cainu* äro juft de första *simplicia*, hwadan Cajana fät sit namn, är en sak, som gifwer anledning til nogare estertancka. At Finskan och Giötskan äro af en stam i början utfläctade, det lämna oss många ord, hälft *publique* ställen och orters enahanda namn än i dag, mycken anledning at tro, om ei aldeles öfwertyga oss derom. At *Tirckar* och *Asiamen*, hwilka af wåre äldsta tidens handlings skrifware blifwa tillika ock *Vaner* nämde, varit de samma, som wår nordiska werld först *peuplerat*, samt at de samme, som satt sig ned på andra sidan om *boeniska* hafswiken, blifwit nämde *Vandater*, och de som til Öster slagit ned sina bopålar, kallat sig *Vänder*; jämwäl at den ena, så wäl som andra släckten, af Scytho-Celtiska stamordet *Van* eller *Fen*, det är watn, samfält fätt sit namn, der äro fast flera wittnen til både i Sverige och Venland, både i Ryssland och Norige, än ämnet gier här tilstånd at ut-

förligare bekräfta (a). Dock som de Amazoniska kwennor (b) hålles allmänt före wara af Vandalis et Venedis, det är, Göther och Sarmader, utfläktade, och det icke allenast är witterligt om dem, at de i norden wiftats, utan ock derjämte hafte sit tillhåld wid Qwena wesi (se Rudbecks Atlantica, samt de dertil hörige Norlands Geogr. taflor) just i den neigden, som nu heter Cajaneland, och i fordom timma hetat *Kwentland, Konugardia, Amazonia*, seu *Terra faminarum*; (c) så kan ock den meningen på wist fätt tolas, at som Cajana fätt sit namn af Gudinnan Fregs få frodige och frie Vestaler, som manhaftige Sköldmöer; Så står ock både Kåna, Kwen och Cajan af order *Van* eller *Ven* så mycket lättare at leda, som flera ord gifwes i det ena, så wäl som det andra språket, hwarest åtskillige bokstäfwer, men hälst C. och K. efter Nordlänningarnes fätt at tala, blifwa *literis radicalibus præfigerade*, och dem til wärn och wärjo lika som förut planterade (d).

(a) Se de twenne disput. som under vår Vidtsfraggade *Antiquarii, Professorens* vid denne Kongl. *Academien, samt Bibliothecariens, Högadlc Herr A. SCARINS* insende her af trycket utkomne ero de *Gentis Vanorum pileis in Westrogothia sedibus part. I. pag. 24. seqv.*

(b) At *Amazoniska* qvinnorna ero til sin böerd *Gæibske Sköldmöer*, komma både de in- och utlendske besfdatecknare mest alla afwerens om, som om *Alfhitds, Hervors, Blendas, Thorborgs* och andre det *Kœnets* merckeliga hieltebragder weta berätta; (se *Hans Excell. Riks-Rådet och Acad. Cancellarens Baron PALMSTIERNAS* disp. de *Vera animi virtute heroica*) Dock wet man ei, om de taga saken på sin rätta fot, som tro *Amazonerne* i sin tid hafwa varit en enskilt rådande

rådande nation afver viffa lender och herskaper. Mon ei skulle synas troligare, at som Påviska riket med de dertil hærige andeliga gillen och hermaster/skaper icke alla på en ort liggande eller rådande ero; afven ock desse bedniske ordens systrarne föga någorstades bela Land och Riken regerat, eburu de varit sins emellan til viffa reglor færbundne, ibland hvilka var den færnemste, at de sit quinliga Køn med et mantligit bierta iklada måtte, samt sin naturliga frihet emot andra Kønets afvervalde mantligen skulle færfæbta. Denne meningen tyckes vara så mycket sannolikare, som ibland Tatarerne under samma Æmæesuns namnet gifves quinnor, som intil våra tider ero behållna vid husbondas veldet hvar i sin familie. Menner stædjes och tustædjes flera i huset, hvilka dock alla stå under Matmodrens macht och lydna i hvad som til slechtets och familiens conservation erforderligt vara kan. Och nar den regerande Kven Mader eller husbondan dier undan, stiger eldsta dotren til vardskapet, hvarvid det andra kønets narmaste blods færvanter bestås ingen annan rätt, end den deras fæder i huset færut varit underkastade. jampfær Act. Liter. Sveth. anni 1728. p. 400. I Bischaja uti Spanien går nestan afven så til, undantagandes, at bland de der i trachten boende quinnor ingen gifter, hvarcken af men eller quinnor leden varder, se Hybners Stats Lexicon under det ordet Räntery.

(c) Se Adam. Bremensis hist. eccl. regn. Septentr. edit. Fabricii pag. 37. och pag. 58. 61. På (amtelige de anfærda stellen kallas vår Lands ort nu terra fœminarum, åter på de andra tvæne stellen patria Amazonum. Færtjenandes denne andeliga man, och besfætecknare så mycket

mera vitsord, som han lefvat just den tiden, då det händt, som han vet förtälja.

(d) At man har i Norden, som annorstädes i senare tider, in verbis derivativis, med en eller flera bokstafver under tiden förækt sielfva namordet per prosthesis, figuram italicam grammaticam, derpå kunde oändeligen många bevis förbringas. Til exempel kan vara nog, at Svan cygnus säjes af Van; efter det den foglen helst viftas och hamtar sin fæda ur vattnet. Utaf Veden, silva säjes Svedja, exure-re. Holmgård kalla Ryssarne Cholmgård; Alagard, Chasgard, och Hunnerne, nostros olim conterraneos namna de Chunnos. Så nemnes hos dem ock den åen Dvina, som läper in i hvita hafvet, hvilken i Gætska sagorne nemnes af Van eller Ven, Vina åen.

§. 3.

DEN mening, som jag om Qwenland i 2. §. andragit, stadfæster icke allenast MESSENIUS, Svecanæ historiae Parens, uti sin dedication til 15. Tom. af sin Hist. den han säjer sig författat in castro Qwenlandie Cajanaburgensi, utan påstår jämväl vår tids wärdaste Polyhistor, Herr Biskopen RHYZELIUS uti sin *Suetbia munita* pag. 35. at Cajaneland har varit den rätta och sanskylliga *Amazonia*, *Konu* och *Qwenland*, der de gamla Göther, när de gjort sin här-färd Öster ut åt Asien, lämnat sina qvinnor, hvilka sig emot wäldfriare der en långan tid försvarat. Til yttermera bewis andrager mehr bemälte Herr Biskopen et här ofwanföre citerat ställe af *Adamo Brenensi*, at Kong EDMUND, en son af Kong OLOF Skautkonung, skickat sin son med en wäldig här til at intaga *regionem faminarum*, men han blef der med hela hären förgjord af de der boende, som hade honom til men och förfång watnen förgiftat.

§. 4.

Utom det, som redan är anført, är ock onekeligt, at, som hela Österbotn i äldsta tiderne varit af Lappar bebodd, så hafwa äfwen denne ords äldsta inbyggare twifwels utan varit Lappar. Det kan med säkerhet dömmas af deras efterlämnade bya-och Träske namn, som i synnerhet: Katterma, Mikittä, Luajerwi, Lappajerwi m. m. Denne mening får äfwen styrcka deraf, at inbyggarena ännu uti deras öfliga näringsfätt, såsom jagt och diurfänge, ganska mycket likna Lapparna; det bylag, som gräntsar til Kufamo Lappmarck, har haft ifrån urminnes tider, och äfwen nu för tiden underhåller tama Renar, hwilka af inwånarena derstädes på lika fätt, som af Lapparna, nyttjas wid körflor, hwarom bätte fram vidare skall handlas. Men om, och hwarföre Lapparne lämnat denne ort, och, som förmenes, flyttat sig til Kufamo, derom har man ingen tilförlätelig kundskap.

At det sedermera här planterade folcket härstammar ifrån Sawolax och Carelen, det bestyrcka deras medförde slächte-och tilnamn, deras dialect, Klädedrägt och Carelska runor, m. m. Wåre minneskrifter intyga jämwäl, det Glorwördigst i äminnelse Konung GUSTAV den I:sta påbudit, det denne ort med nybyggare ifrån Carelen och Sawolax samt Siökanten skulle förfles, hwilket Påbud äfwen af Konung CARL den IX. blef förnyat, och landet med flere inbyggare ifrån Carelen och Sawolax förökt.

Eljest har gemene man här i orten öfwer alt en gammal saga om det så kallade *Metelin waki*, eller et Röfwarepartie, som fordom i skogar och ödesmarcker härstädes skal tilhållit. På flera ställen i orten skola än finnas stora gropar eller Kulor i jorden, som utwisa, hwareft desse röfware haft sina boningar och sig undangiömt; dessemellan hafwa de plundrat och mördat hwem de öfwerkommit. Men man får ingen den ringaste efterrättelse af inbyggarena i orten,

ten, hwad slags folck de warit, och hwad tid, huru länge m. m. de på detta fattet fortfarit och sig undandölgt. Dock lära de icke warit någre efterlämningar af Lappar, icke heller Ryssar, utan närmare (hwilket ock sielfwa ordet *Metelin Waki* tyckes gifwa tilkänna) af de uprorsmakare, hwilka i Finland upfat sig emot Konung CARL den IX, då Han förjagade Konung SIGISMUND. Mig har ock blifwit berättat, at ifrån Muhos Kyrckan åt föder wid gränstfen emellan Uhleå-och Limmingo Sockn än skola synas lämningar qwar efter en af grästen murad wall, som liknat en borg-gård, hwarest dessa *Metelin Waki* åfwen skola haft sit tilhåld. Högden eller kullan, hwarest Borgen städt, kallas af inbyggarena *Metelin Waara*. I Sotkamo Sockn finnes ock en backa, som efter dem kallas *Metelin Maki*, hwarest de föregifwes i många är hafva sig undanstuckit. Omfider har dock Allmogen gaddat sig tilhopa, och upfokt deras kulor och nästen, samt dem aldeles utrotat.

S. 7.

C*Ajanaborgs Län* är belägit uti norra delen af Österbotn, och begriper under sig *Cajana* Stad, jemte *Paidamo* och *Sotkamo* Socknar. Härunder hörer et ganska widsträckt land, som dock til en stor del är obebodt och oupoladt. Naturen har med en Landtrygg, på Finska *maanfetke*, omgifwit landet til Öster, Söder, och Sydväst, och derigenom i Öster affkildt det ifrån Ryssland, i Syd-Syd-Ost ifrån Carelen, och i Söder och Syd-Wäst ifrån Sawolax, eller Cuopio och Idenfalmi Socknar. Ifrån denne Landtrygg leda åtskilliga bäckar och strömmar sit ursprung, som dels inslyta uti Cajana Län och Uhleå träsk, samt derifrån vidare til Borniska hafwet, dels ock i Öster i Ryssland, och åt Ryfska Staden Kemi, eller hwita hafwet, i Syd Syd-Ost i Piellisjärwi, och i Söder-och Sydväst i Idenfalmi träsket. Rå-

och gränfeskilnaden emellan detta Län och benämde grannar stödjer sig ock gemenligen på watuloppet, i synnerhet med Ryssland; hälft Ryssarne för detta med flit affkaffat och undanrögt merendels alla gamla råmärcken, under det de den ena skogstrachten efter den andra inkräckta fökt.

Detta länet innefattar uti sig många dels högre och nog långsträckte, dels ock lägre berg och backar, sandåsar, högder och kullor. Dock är landet merendels slätt och jämt, och finnes jämväl på de högsta kullorne sådan marck, som til åker kan uptagas och beredas. De här och der i landet befintelige stenbackar och stenrösen kunde ock til åkerjord upbrytas och förädlas. Här förekomma ock på flera ställen torra sandhedar, (dock med godt förråd på timmer och stockar,) och lågt liggande flacka och widsträckta, til en del tämmeligen sancka, måsar och kiärr, hwilka om de uptogos och uprödjades, som wederborde, likwäl förde stor nytta med sig. Nästan hälften af landets rymd utgiöra de här befintelige wida träsk, som falla in uti Uhleå änen, så ock de oräckneliga många insjöar utan något ut-och inlopp.

S. 6.

LAndet Ligger under en sund och hälsofam luft. Det skönies nogsamf derutaf, at här finnes åtskillige gamle män af 70. å 80. års ålder, förutan twänne bönder i Paldamo Sockn, af hwilcka den ena redan skal hunnit til 113. och den andra til 99. års ålder. Desse äro ännu tämmeligen kryge och rörlige. Den senare har i lifwet af sina barn och barn-barns-barn 90. personer; hans hustru afled förfst för 8. år tilbaka, som skal warit 80. och någre år gammal. Deras diät kan ei synnerligen skiljas ifrån andras, utom det de altid warit någorlunda förmögne, och äfwen under miswäxt åren ägt någon fäd til lifsuppehälle; så at de icke warit twungne at blott leswa af barke-

barckebröd. Derjemte äro de, som näftan alt folck här i orten, store älskare af miölck, hwaraf härftädes om sommarens besparas en god del til wintern; så at de mer behälne hemmanen fällan äro utan surmiölck.

Utaf kall feber wet man så godt som intet härftädes; men deremot är hitfig feber, jemte håll och stygng mycket gängse och tid efter annan hädanrycker mycket folck.

Et kraftigt wedermäle af ortens funda climat är ock folckets årliga och anfenliga tiltagande, som ställes i folklar dag, då äldre tider jämföres med de nyare. Under de obeskrifweligen hårda miswäxt åren 1695. 1696. och 1697. har denne ort igenom hungers nöd, hwaraf denne delen af Österbotn erfarit de ömmaste känningar, blifwit mycket utblottad på Inwånare. Sedermera, i synnerhet 1716. och 1717. har Ryssen mördad och härifrån bortfördt mycket folck; så at enligen följande utdrag af Mantals Längderne, har i desse Socknar 1725. allenast befunnits 1243. personer, hwilka dock genom Guds wälsignelse under 28 års tid förökt sig til 2833. personer, som utdraget af sidstledne eller 1753. års Mantals Längder utwisar, utom den anfenliga myckenhet af ungdom, som tid efter annan, och i synnerhet under sidsta miswäxt åren 1735. 1737. 1739. 1740. 1741. och 1742. begifwit sig härifrån til siökanten, och de ifrån Mantals Längderna utlämnade både gamle och unge.

Utdrag af 1725. års Mantals Längder.

	Husb. och Matm.	Söner Mägar Dräng.	Dötrar och Pigor.	Torpare.	Inhytes.	Lösdrifvare.	Summa Personer.
<i>Paldamo</i>	561	111	113	13		2	800
<i>Sotkamo</i>	307	74	41	19		2	443
Summa	868	185	154	32		4	1243

Utdrag af 1753 års Mannals Längder

Allmogem.										Stånds Personer och Inhyfes.				
Husb. och Hufter for hemän	Bonde och Solda- te Hufter	Söner och Mågar	Döt- rar och Hufter	Bolags män och Dräng, Bakft. Karlar	Dräng, och Hufter Pigor.	Summa Perfo- ner.	Hus- bönd, och Mar- möld- rar.	Söner och Döttrar	Drän- gar och Pigor.	Summa Perfo- ner.				
<i>Paldamo</i> 384	402	443	377	92	90	1788	36	19	31	86				
<i>Soikamo</i> 214	210	195	170	51	57	897	32	11	19	62				
Summa 598	612	638	547	143	147	2685	68	30	50	148				

Folkets årliga tiltagande kan i fynnerhet aftagas af följande förteckningar öfwer födda och döda, som utwisa at de föddas antal öfwergår de dödas.

Föteck-

Förteckning på födda och döda i Paldamo Sockn.

Årtal	Födde		Döde		Summa	
	Man- køn.	Quin- køn.	Man- køn.	Quin- køn.	Födde	Döde.
1749	97	101	72	86	198	158
1750	106	109	26	27	215	53
1751	115	83	37	40	198	77
1752	96	118	24	23	214	47
1753	108	107	30	19	215	49
	522	518	189	195	1040	384

Förteckning på födda och döda i Sotkamo Sockn.

Årtal	Födda		Döda		Summa	
	Man- køn	Quin- køn	Man- køn.	Quin- køn	Födde	Döde.
1750	45	55	14	27	100	41
1751	61	51	30	20	112	50
1752	54	61	10	21	115	31
	160	167	54	68	327	122

Ehuru folckförökelsen på en få kårt tid varit anfenlig, få mäste man dock ännu klaga öfwer brist på nödigt folck. Uti denna widt belägna ort kunde til det minsta dubbelt antal af folck emot det som här nu för tiden är, med Landets närmare uprödning i början fysselfättas; och alt der-efter som de wore i itånd til at uptaga och uparbete de allestädes här befintelige måsar och kiärr, och annars förbättra ängarne, få wore här ymnigt tilfälle at uptaga åker; då et långt större antal af folck här wäl kunde nära sig.

§. 7.

Almgogen uti detta Län är til mästa delen arbetsam och idog uti desz fysflor. Den stämmer öfwerens med Sawolax bonden och Carelaren icke allenast uti desz mästa närings sätt, utan ock ganska nära uti det Finska språkets dialekt och uttalande, såsom ock uti kläde drägten, undar tagandes det Cajana bonden brukar halsduk, men de andre intet. Bönderne härstädes bibehålla ock, äfwen som Carelare, barn efter barn sina wanliga slägte-eller tilnamn. Uti andre seder afgå de dock ifrån Sawolax och Carelske bönderna, och likna mera andre Österbotningar. Uti sine hus äro de snygge och renlige; i mat och kläder måttelige. Dessutan äro de menlöse, kärilige, upricktige och höflige emot hwarannan inbördes, emot främmande wälwiljoge och gode Gäst-gifware. De hafwa ock altid hyft en synnerlig trohet och wördnad emot Öfwerheten, och mycken kärlek emot sina Siälaförjare.

Til wäxten äro de medelmåttige, (4) men derjämte af god styrcka, ock synnerligen lätta och wiga, som nogsam kan märckas af deras mycket behändiga löpande på skidor.

Under ofredstiderne, då de af sine bångstyryge grannar blifwit oroad, har i synnerhet gränse almgogen å daga lagt åtskillige pröf af mandom och fridbarhet, medelst det den fordöm flera resor ryckt öfwer gränsten til Rysland. Til bewis härtil kan anföras det märckeliga infall, som 90. bönder år 1589. giordt til Rysland, då de om natten emot Petri dag med stormande hand intagit Staden *Candalachi* eller *Kuola*. Detta har så högt behagat Konung JOHAN den III, at Han skrifwit efter deras anförare *Vejainen*, som warit en starck och hurtig karl; på det Han skulle få se honom, och hedra honom på något sätt. Och sedan han året derpå blifwit slagen i Rysland, har Högstbemelte Hans Kongl. Maj:t skickat Ånckan föräring, samt benådat henne med frihet på hennes

hennes hemman. Efter *Vesainen* har desse Finnars Anförare varit en modig och tapper man *Clemens Erichson*, ifrån detta Län, hwilken ock af Konung CARL den IX. blifwit efterskrefwen, och til belöning för des oförtrutna trohet och mandom med äreskäncker begäfwad. Efter hans underdånigsta anhållande har ock Hans Kongl Maj:t wid samma tillfälle samtyckt til *Cajanaborgs foundation* (b). År 1656. hafwa ock desse Cajana-boer på tre ställen slagit et antal af 1100:de Ryffar, och eröfrat 2:ne fahnor, som år 1659. blifwit skickade til Götheborg, och på Riksdagen derstädes för Glorwürdigst i äminnelse Konung CARL GUSTAV *presenterade* (c). I äldre tider hafwa icke heller qwinfolcken härstädes låtit skrämra sig af fiendens grymhet, at tillika med mans-personerne, draga i härnad, hwarom hos gemene man åtskillige berättelser ännu gå i swang.

Af tiufnad höres här på orten ganska sällan; deras bodor och wisthus, i synnerhet up i landet, äro merendels utan något lås. Ei heller kan man säga, at de äro til andra laster särdeles begifne.

En del af Almögen är mycket fallen för Runors diktande och siungande, som man här med flera sådane qwicka, och otroligen fintlige, samt sinrika runor, hwilka de wid wissa tillfällen qwäda, kunde bestyrcka; så framt intet desse bladen til något annat wore ämnade. Uti Hedendomen hafwa ock åtskillige widkeppelser och synnerlige plägfeder inritat sig hos folcket, af hwilka någre öfwerlefwor ännu finnas här och där i landet; hwarom uti afhandlingen framdeles widare skal förmälas.

(a) Fær detta Probstén i Paldamo JOHAN CAJANUS berättar wal uti dess ännu i manuscript besintelige beskrifning öfwer detta Len, at her fordoms funnits stort och groft folck, som han hållit fære baswa varit af den store
 Jatten

Jätten Calevas efterkommande, men intyggar dock derjemte, at deras barn och barn barn ei hunnit til sådan storlek. I nyligare tider vet man icke heller at orten frambrakt någre synnerligen store, fœrutan den ofanteligen store Daniel Cajanus, som fœr någre år sedan afstidit i Hoiland; Hans skal varit 3. alnar och 3. $\frac{1}{2}$ quarter lång. Denne Cajani Fœrœldrar, hafva allenast varit af medelmåttig storlek, icke heller bar i desz slegt funnits någon besynnerligen stor. Hvad desz upfostran angår, så bar den icke varit på något satt synnerlig eller ifrån andras skiljagktig.

(b) Jemfœr benämde Probstens CAJANI manuscript.

(c) Herom fœrmeles uti fœrrberœrde Probst. J. CAJANI visitations aft, af år 1701. festo Mariæ annunciationis, som finnes i Åbo Dom Capittlets Archivo, hvaraf, så wal som af de andre i nämde Archivo besintelige handlingar, hvilka uti detta arbete kunnat tienas mig til någon uplysning, Consistorii Notarien Herr Magister ABR. FROSTERUS gunstigt lemnat mig det.

§. 8.

INnan jag fkrider vidare, til at kortel. igenom löpa hwarje del uti mitt förefatta ämne, wil jag här allenast med någre ord inrycka desse Socknars Privilegier, hwilcka dem samfält äro förunte. Tilförene har detta Län varit under utskrifning, då icke allenast uti krigs-utan ock i freds tider knecktar härifrån blifwit utskrefne och utförde. Dock är Länet igenom det af Almogen år 1681. uprättade contract, som sedermera 1683. och 1686. af Hans Kongl. Maj:t allernådigt blifwit stadfast, ifrån sådan utskrifning befriat; hwaremot det förbundit sig til följande 8. puncter: 1:o At af hwart hemman eller rök, utom ordinarie och extra ordinarie räntorne, årligen erlægga til kronan 2. Daler Silfwermynt

mynt och $\frac{1}{2}$ Lispund torra gäddor. 2. Stadigt hålla Cajana Fästning wid macht, och til dess *defension* bygga och reparera hwad der kan behöfwas. m. m. 3. At i ofredliga tider utleswerera 150. Man til Fästningens besättning, så länge kriget påstår, och at den öfrige Almogen manligen förwarar gräntsen, 4. Om öfwer 3. karlar finnas i en gård, så skola de uptaga ödeshemman, antingen här eller wid Siökanten, m. m. 5. Inga öfwerlöpare ifrån andre orter emottaga, hysa eller herbergera. 6. At förbättra och wid macht hålla almänna Landswägen emellan Säresniemi och Uhleå Sochn. 7. Upbygga 2:ne Farkostar eller Lodjor, den ena af 100. tunnors drägt, den andre något mindre, med hwilka stycken, proviant: m. m. ifrån Säresniemi til Cajana kunna öfwerföras, och dem med deras redskap och tilbehör ständigt wid macht hålla. 8. At, såsom af ålder warit wanligt, af hwar rök leswerera $\frac{1}{2}$ famn torr wed til Slotet, eller i brist deraf 16. öre Koppar:mt.

Detta Fögderiet är ock af ålder befriat för hela Landtågs gården, både i afräds Säd och annat, och betalar allenast enligt 1:sta *puncten* i *Contractet*, *ordinarie* och *Extraordinarie* räntorne jämte knechte löfen m. m.

De uti 3:die *puncten* omrörde 150. man, hwilka Länet blifwit förpliktadt at utleswerera til Fästningens besättning i Krigs tider, underhålles ännu jämwäl uti fredliga tider. Efter wanligheten roterar Almogen sig sielf til bemalte Manfisks utrustande och hållande, i *proportion*, efter det hemmanen äro i bättre eller sämre tilstånd. Roteringen förnyas dock åtminstone hwart 10:de år, och lämpas då efter hemmanens besintelige beskaffenhet.

Til Officerarens eller Capitainens aflöning, som commenderar och exercerar de 150. Man Soldater, utgör Almogen af hwart hemman $\frac{1}{2}$ dels tunna spanmål.

Almogen, som, til följe af 3:die *puncten* i *Contractet*,

är förbunden at uti Krigstider förswara gräntsen, har i äldre tider 2. gångor årligen blifwit *exercerad* af sin egen och färfkildte Capitain, (a) intil des Capitainen wid Compagniet *Hausen* under förra ofredstiden med Höga wederbörandes tilstånd åtagit sig at allena exercera både Almogen och Soldaterna. Likaledes har ock med denne exercering af sidst afledne Capitain WASSMAN blifwit fortfarit in til 1733, då framledne Herr Baron och Landshöfdingen BROOR RÅ-LAMB en sådan Almogens exercering til vidare förbudit, oacktat Almogen altid den samma sielf åstundat och påyrckat. Dock wore det denne widsträckt gräntse ort och norra delen af Österbotn icke til ringa säkerhet, om de enligt Mantals Längderne här besintelige ungefär 800. ynglingar, utom husbönderne, skulle i tid i stånd fåttas, at i all händelse kunna tiena til ortens förswar. Derigenom kunde äfwen undwikas, at i ofredstider hitföra och på denne aflägsne ort med stor bekostnad underhålla någon främmande och ständig milice, hwilken likwäl intet wore i stånd at göra synnerlig tienst uti den här fallande ymniga fnön; hälst den icke wore upöfwad at löpa på skidor, och skulle åtminstone sakna den behändighet och färdighet på skidor, som dock ortens barn almänt innehafwa. Utom des kunde ock bondefönerne och drängarne til större delen, så snart bullret öfwegått, utan vidare bekostnad träda til deras hemmans arbete.

I medlertid är här nu för tiden intet det ringaste annat förswars wärck för ögonen, förutan berörde 150. Soldater med sin enda Officerare; hälst ock Slottet *Cajanaborg*, hwarom snart skal omtalas, är förstördt, som dessutom för sin belägenhet långst ned i landet, icke heller tienar til beträckning för denne ort.

(a) Se *färsutnämde Probstens Cajani beskriwning.*

OM CAJANA STAD.

§. 9.

Cajana Stad ligger i Paldamo Sockn 16. mil i Öster ifrån Uhleå, och ungefär 14. mil ifrån Ryska gräntsen, bredewid en brusande ström *Koivu Koski* kallad, som gör et faseligit watufall (A) til Uhleå träsk.

Fästningen Cajanaborg har midt uti omrörde ström, samt något stycke ofwan om det starcka watufallet, uppå en liten med pålwerck omgifwen holme, blifwit anlagd af Konung CARL den IX, uppå CLEMENS ERICHSSONS tilstyrkande wid år 1607. Sedermera har äldsta Råks-Rådet General Gouverneuren öfwer Finland, samt denne Kongl. Academiens första Cancellor Herr Grefwe PEHR BRAHE, åt hwälken i Drottning CHRISTINÆ tid, besittnings rätten af Cajana Län, under namn af Friherrskap, wart updragen, med bygnaden uppå slottet fortfarit, samt (såsom uti *Suetbia munita p. 35. förmåles*) *det med starcka murar, torn, torfswallar, batterier, redouter och spanska ryttare förwarat.* År 1666. har Slottsbyggnaden hunnit til fullbordan.

Utritningen på slottet kan ses uti Kyrckioherden Mag MATHESII *Disput. de Ostrobotnia*, hwarest äfwen om des förra tilstånd och *stat förmåles.*

Uti förra ofreden 1716, gjorde Ryssarne sig angelägne om at blifwa ägare af Fästningen; men Öfwerst-Lieutenanten MEIRMAN stod fienden tappert emot i flera weckor, in til des han mäst hela besättnings manskapet hade upöfrat til ortens försvar; då han omsider accorderade sig fritt uttog, samt fästningens skades-löshet, alt til des freden emellan Höga Öfwerheten å bägge sidor kunde träffas och erhållas. Men som i fördraget war efter wanligheten inryckt, at 7. tuannor krut, som efter öfwegången i krut Ma-

gazinet ännu wore behåldne, skulle höra den segrande fienden til, och han emot dagtingandet fann för rådeligit, at använda samma krut til Slottets grundförstöring och ödeläggning: Så har ock händt, at Cajanaborg ur samma sin aska och grus intil närwarande dag aldrig gittat täncka, än mindre arbeta uppå någon sin vidare reining (*b*). Nu mera har Slottet efter hand få förfallit, at här allenast äro twänne rum, som ännu kunna nytias.

Efter deras berättelse, som ännu leswa, hafwa följande warit Hauptmänner eller Intendenter öfwer Slottet, hwilka tillika föreståt Riks-Drotzen Gref *BRAHES* friherkskap: 1. ZACHARIAS PAHLBOM 2. JACOB TYSK. 3. Majoren SAMUEL LONG. Ibland de äldsta torde man ock få räkna en Capitaine, benämd ERICH PEDERSON, om hwilken Landshöfdingen JOHAN MÅNSSON ULFSPARRE i bref dat. den 8. Octobr. 1624. til Konung GUSTAF ADOLPH förmåler, och finnes infördt i Disp. de Uloa part. I. pag. 28.

Commendanten hafwa warit 1. Majoren FÖRSSMAN, 2. Majoren CHRISTOPHER BILOV. 3. Majoren HENRICH GRÅ, 4. Lieutenanten N. SKRUF vice Commendant, 5. Majoren NILS SILFVERBAGGE. 6. Ryttmästaren JOHAN ZATLER, år 1716. vice Commendant. 7. Öfwerst-Lieutenanten MEIERMAN, som haft öfwer Commando samma år, 8. Majoren HENRICH VIANT, 9. Majoren SCHULTZ, 10. Capitain DIEDRICH TROLIN II. och nuwarande Capitain CARL FROMHOLT VON KÖHLER (*c*).

Uppå detta Slott har den namnkunniga Swenska historie Scribenten Prof. MESSENIUS i någre års tid warit fängslad.

År 1651. (*d*) har Staden af Riks Drotzen Gref *BRAHE* blifwit sunderad. Den har ock med wackra privilegier blifwit förfedd, hwilka dock til en stor del äro förkomne. At de samma, hwilka Staden nu för tiden til godo niuter, och

och den i nyligare tider äro förunte, wil jag här korteligen införa innehället: Enligt Konung CARL den XI:s Nådiga resolution dat. Kongsöhr den 20. April. 1681. är Staden befriad för all accis, contribution, och bakugns penningar, dock deremot förbunden at betala Tull-och Mantals penningar; och at hwar och en af Borgerskapet årligen utgör 30. dagswercken til Fästningens wid machthållande. Desutom är ock Borgerskapet förpliktat, at uti ofredlige tider tråda in i Fästningen, och förswara den samma, tillika med det manskap, som almogen dertil utgifwer. Hans Kongl. Maj:t har ock i samma nådige bref förunt Staden det $\frac{1}{2}$ Mantals skatte hemman til besittning, som framledne Riks Drotzen Gref *BRAHE* den bewiljadt. I kraft af Hans Kongl. Maj:ts Nådiga resolution dat. Stockholm d. 14. Martii 1685. uppå någre fråge puncter, som Landshöfdingen Herr *DIEDRICH WRANGEL*, i underdånighet ingifwit, är ock Staden förskont för den 33. $\frac{1}{2}$ Dal. Silf:mits afgift, hwartil förmedelst 1680. års reduction Ladugårds ägora, som Staden nyttiar til utrymme, blifwit efter Jordeboken taxerade. Til följe af samma Kongl. resolution är ock inwånarena i Cajana i Näder efterlätit Tull frihet på höö och wed. Uppå Magistratens underdåniga ansökning är Staden medelst Kongl. Maj:ts Nådiga rescript til Kongl. Commerce Collegium, af den 23. Januarii 1741. frikallad ifrån Spinhus afgiftens ärläggande. Igenom Nädig skrifwelse af den 6. Dec. 1748. til Högwälborne Herr Landshöfdingen och Riddaren af Kongl. Maj:ts Swårds Orden *GUST. ABR. PIPER*, har Hans Kongl. Maj:t täckts förunna Borgerskapet och dem som i Staden bosaste äro, at utan någon afgifts erläggande få tilwårcka bränwin af en runna fäd, och samma bränwin under marcknads tiderna minuter och försälja. Uppå Cajana Stads wid 1746. års Riksdag *infi:ucrade* underdåniga beswär har Hans Kongl. Maj:t uti dess Nådiga resolution af

af den 6. August 1751. i Näder täckts förordna, at jäm- wäl mindre åriga prästmän af 26. eller 27. års ålder måge föreslås och antagas til Kyrckioherdar wid detta ringa Pa- storat.

Efter den ordning och rang, som på Riksdagarne med Städer och deras Fullmächtige tages i acht, är denne den 105:te. Den har härtills icke warit i stånd at ensam ut- skicka sin *deputerade* til Riksdagarne, utan efter wanlighe- ten utwäljer sig Riksdags fullmächtig tilhopa med någon annan af de mindre Österbotniska Städer.

Staden är delad i 4. kvarter, hwilka dock icke alla äro fullbygde. Här äro twänne långs efter Staden löpande- och tre twärgator. Förr sidsta ofredstiden blefwo omkring Staden af befättnings-manskapet spanske ryttare upreste, hwilka dock til någon del redan förfallit. Här äro ock 2:ne Tullar, den ena i Östra, och den andra i Wästra ändan af Staden.

Nu för tiden finnes i denne Stad allenast 49. bebygda gårdar, förutan några tomter, som äro under byggnad. Hu- sen äro alla af träd.

(a) Detta fallet er ungefär 4. famnar høgt, och så brands, at det aldrig med båtar kunnat igenom faras. Der- under finnes nejencagon, hwaraf man annorstades i orten ei sedt något mercke.

(b) Besee Biskopens Doctör RHYZELII Sveth, mu- nit. pag. 35. leq.

(c) Denne underrattelsen angående Hauptmannerne och Commendanterne, bar Kyrckioherden Herr Magister JOHAN FROSTERUS gunstigt mig meddelat.

(d) Detta bestyrckes af Probst, JOH. CAJANI bref af den 17. Octobr. 1692. til Biskopen GEZELIUS den yngre.

§. 10.

STraxt efter Stadens anläggning, blef ock här år 1652. en Kyrckia upbygd, som af Riks Drotzen Gref *BRAHE* med en wacker Kyrckio-Skrud blifwit försedd. År 1712. blef dock denne Kyrcka af et ströfwande Ryskt partie så til dess skrud, som annan egendom så aldeles sköflad och plundrad, at här allenast qwarblifwit i Kyrckiostocken 22. Dal. K:mt och en gammal ten Kalck (*). Efter Slottets olyckliga öfvergång, har åter denne Kyrcka fallit Fienden til byte, samt blifwit aldeles i aska lagd. Sedermera är en wacker Kors-Kyrcka af trä år 1734. i östra ändan af Staden på det förra stället upbygd, hwilken dock i brist af medel härtils ei hunnit til fulkomlig bygnad; dertil synes icke heller framdeles något färdeles hopp. Dock skattar sig Församlingen mångfalt lyckelig, i hänfende til den Kongl. gåfwa, af 1200. Dal. K:mt, som Hennes Högt Saliga Maj:t Drottning *ULRICA ELEONORA* Allernådigt tåkts denne Kyrcka förära. Med desse penningar äro en wacker förgylld Silfwer Kalck och pateen, samt kostbar Mäshaka upkiöpte, hwilka til ewigt äminne prydas af Högtbemälte Drottninges Höga namn. Här äro 2:ne små klockor, af hwilka den större nyligen blef upkiöpt.

Församlingen förestås af Kyrckioherden ensam, som tilika bestrider Slotts-Predikants och Pädagogfysflan. Kyrckioherdar hafwa härstädes varit följande. 1. *THOMAS N.* 2. *JACOB PETRI TEUDSCHOVIVS* Uloënsis, år 1648. Slotts Predikant, och 1654. Kyrckioherde. 3. *JOHAN ANTILIUS*, död 1704. 4. Mag. *GABRIEL CAJANUS*, Kyrckioherde 1704. Här år 1712. blifwit af det Ryska partie, som upbränt Kyrckan, illa särad, och kort derpå afidit. 5. Efter freden har *ANDERS HILDEEN* ifrån 1721. föreståt denne Församlingen såsom vice Pastor, intil dess han år 1726. för sina förseelser blifwit affat. 6. Mag. *ISAAC ROTHOVIVS* ifrån 1727. til 1733. då

då han blifwit transporterad til Eura Pastorat i Finland.
 7. LARS HENR. BACKMAN har först varit Collega i Uhleå i
 6. års tid, sedan ifrån 1734. Kyrckioherde härstädes til 1746;
 nu mera Probst och Kyrckioherde i Sotkamo. Den 8. och
 nuwarande är Mag. JOHAN FROSTERUS.

Ingen ordentelig Rådstuga är härstädes, utan för några
 år sedan upkiöptes med Stadens allmänna medel til detta
 ändamål en rätteligen väl bygd gård i wästra ändan af
 Staden, hwarest nu för tiden det wackrafte rum nyttias til
 Rådhus. Ifrån första foundation har Staden haft sin egen Ma-
 gistrat: neml. 1. Borgmästare och 4. Rådmän, af hwilka
 lednare en hwar sit år förer *Præsidium* i *Accis* Rätten. No-
 tariens sysla förrättas af Borgmästaren. Magistratens un-
 der-betiening är här 1. Casser, 1. Fiscal, och 1. Stads-
 tienare. Uti Stadens sigill står Slottet i en brusande ström,
 och omkring läses desse orden: *Sigillum Civitatis Cajanaborg*:
 1727. Följande hafwa varit Borgmästare 1. Häradshöfdingen
 JOHANNES CURNOVIUS, 2. Häradshöfdingen NICOLAUS PETRE-
 LIUS, 3. Capitain CHRISTIAN GISSELKORSS, 4. JOHANNES
 HOLST, 5. Krono-Befallningsmannen JOHANNES TAMMELAN-
 DER, 6. JOHAN JOHANSSON TAMMELANDER, 7. och nuwar-
 rande min K. Fader MATTHIAS CASTREEN.

År 1652. har ock här i Staden af bägge desse Caja-
 na Socknar en Scholstuga med 2:ne kamrar blifwit upbygd,
 (b) hwilken Staden varit förbunden at hålla wid macht;
 (c) men 1712. har den af Ryssen blifwit upbränd, (d) och
 sedermera har ingen ordentelig Scholstuga här blifwit in-
 rättad. Pädagogi hafwa här varit: 1. THOMAS HENRICK
 UHLANDER förordnad til Pädagogus 1654, aflatt ifrån Prä-
 sta ämbete och lägenhet 1660. 2. ANDREAS SAMUELIS CAJA-
 NUS. 3. ANDREAS ANTILIUS. 4. SAMUEL PETRELIUS död
 1704. 5. ANDREAS HILDEEN 1707. förordnad til Pädago-
 gus, war derwid til 1714. 6. SIGERID CARLENIUS blef död
 förr

förr än han tilträdde fysflan. 7. OLAUS JUNNELIUS har derjämte varit Nådårs Predikant härstädes (e). Pedagogus har tillföre haft i lön 30. Daler Silfwermynt, och Paldamo samt Sotkamo Socknars diekne penningar. (f) Nu för tiden niuter Pedagogus, hwilken (såsom redan ofwänföre är förmält) tillika är Kyrckioherde och Slotts Predikant, i lön allenast 20. Daler Silfwermynt och hälften af Sotkamo Sockns diekne penningar.

(a) Se Probstens ERIC CAJANI visitations act af den 24. Januarii 1713.

(b) Jämför det uti näst föregående §. citerade Probst. J. CAJANI bref til Biskop GEZELIUS, af den 17. Octobr. 1692.

(c) Heruppå gifwes Landsbæfdingens LORENTS CREUTZ resolution af den 7. Februarii 1708, som jemwal finnes i Consistorii Archivo härstädes.

(d) Herom kan ses förut citerade Probst. ERIC CAJANI visitations act.

(e) Vid Pedagogernes upräcknande har jag följt Adjunkten PEITZII manuscript om Österbotniska Prästerskaps Slagt register, som nu finnes i Consistorii Archivo.

(f) Om den lön Pedagogus har tillföre åtniutit, förmer Probst. J. CAJANUS uti det förutnemde bref til Biskop. GEZELIUS.

§. II.

Jag wil allenast med några ord här omröra de hårda öden, hwaraf denne Stad tid efter annan erfarit swåra känningar. Förutan det Staden, såsom ock det omkringliggande landet, hwarom uti 6. §. något är omrört, under de swåra misswäxt åren på folck ansenlig mistning haft, så at år 1697. här ei funnits flera, än 10. Inwånare; (a) har den

ock år 1712. af et partie Ryfka Koffaker, som ifrån *Kexholm* oförfet infallit, til en stor del jemte Kyrckan, hwarom förut är förmält, blifwit illa plundrad, och Scholan tillika med de bästa huus i Staden upbränd: då ock någre Inwånare måst undergå en wäldsamlig död. Kort derefter år 1716. wid Slottets öfwegång blef ock Staden af fienden belägrad och aldeles i aska lagd. Inwånarena, som tagit sin tilflycht til Slottet, at enligen ordres förswara det samma, blefwo efter belägringen twärtemot betingandet dels til fånga tagne och bortförde, dels ock ihjäl slagne. Sedermera har ock denne Staden fått kännas wid de här i landet tätt på hwarandre infalne många misswäxt år, som förwällat, at många inwånare nödgats lämna sina gårdar, och flytta sig på landet. År 1742: då *Kemi-jemte Cajana Compagniet* låg här i Staden, grasserade rödsfoten härstädes, och hädan ryckte mycket folck. 1743. under sidsta Ryfka tiden, då i förstone om wintren någre 100. man *Coffaker*, och sedan emot sommaren lika stort antal af Soldater woro här inqwarterade, utstod Staden åtskilliga bewärligheter så i ansende til skiutsfärder, som utskylder m. m.

(a) *Detta bekräftes af Kyrckioh. JOH. ANTILII bref til Consistorium i Åbo af den 24, April 1697.*

§. 12.

EHuru Staden intil Ryfka belägringen warit bebodd af ungefär 100. Inwånare, af hwilka en del warit något förmögne; så har dock år 1725. här befunnits allenast 24. fattige, och merendels ifrån Ryfka fångenskapet hemkomne Inwånare. Ifrån sidstnämde årtal, här dock folcket förökt sig, såsom följande utdrag af 1753. års Mantals Längd utwisar, utom barn och dem, som för sin ålderdom m. m. ifrån Mantals Längderna äro utslutne,

Utdrag af 1753. års Mantals Längd.

Hus- bån- der.	Matt- mød- rar.	Søn- er och Mågar	Döttr. och Son h.	Drän- gar,	Pi- gor.	Suma
49	39	8	13	10	16	135

På det Stadens tiltagande på folck desto bättre måtte
fkönjas, vil jag här anföra en förteckning öfver fød-
da och döda ifrån och med år 1733. til och med 1753.

Årtal Ifrån och med 1733 til och med 1743	Födde		Döde		Summa	
	Man- køn.	Qvin- køn.	Man- køn.	Qvin- køn.	Födda	Döda.
1744	5	3	2	2	8	4
1745	2	6	1	4	8	5
1746	2	4	1	5	6	6
1747	4	3	1	4	7	5
1748	4	4		4	8	4
1749	1	4	10	12	5	22
1750	11	3	3	6	14	9
1751	2	11	3	4	13	7
1752	4	5	1	6	9	7
1753	5	9	1	1	14	2
Summa.	92	110	67	85	202	152

§. 13.

NU fordrar ordningen, at man äfwen tiller beskaffen-
heten af Stadens närings fatt. Alt sedan förra ofreds-
tiden har Staden intet kunnat uplifwas til den högd af sin

wältnägo, hwarwid den dock kort för belägringen sig befunnit. Orsaken dertil hafwa varit de bittra öden, som den tidt och ofta erfarit.

De ganska få ifrån fångenskapet hemkomne Inwånare hafwa i långliga tider ingen handel idkat, icke heller något annat närings sätt, för utan det de haft något litet åkerbruk, och at de med arbete hos bönderna förtient sig födan; sedan hafwa somlige förmedelst Krögerie eller Öls och Bränwijns säljande, i synnerhet under Marcknads och stämmings tiderne, börjat något at förkofra sig. I nyligare tider har ock en del af Stadens Inwånare begynt med tiärrubrännande, hwartil Stadens widsträckta utmarck gifwit dem godt tillfälle. Tiärran förslas sedan längs Uhleå ån, om Sommaren med båtar ner til Uhleå, och förfäljes der sammanstädes til 12. à 15. Dal. Komt tunnan.

I desse åren, då Ryska handeln igenom Höga Öfwerhetens högwise förordnande blifwit inskränckt til Cajana, hafwa någre af Borgerskapet, dels med egna medel, dels ock med andras förlag, ophandlat af Ryska handlande någre 100. Lispund Lin och garn, som de sedan til Torneå, Brahestad och Gamle Carleby nedförslat, och der förfält. Denne Höga Öfwerhetens hälsofamma inrättning med Ryska handeln, är nu för tiden det endaste medel, hwaraf denne näringslöse Stad, med trygghet wänttar sin förkofring. Wore äfwen önskeligit, det inga egennyttiga affichter ei heller framdeles skulle rubba en så gagnelig och wäl grundad inrättning. Allmänheten har ock en mycket känbar fördel häraf, hälft Lurendrägerier härigenom til en stor del kunna hämmas, hwilka annors på denna gränse ort swärligen stode at förekommas.

Twänne marcknader hålles här årligen, den första om hösten Larsmässlo tiden, som hölts tilföreneh Johannis tid, men blef igenom Kongl. Cammar Collegii bref til General Major-

Majoron och Lands-Höfdingen Herr Baron LORENTZ CLERCK, af den 11. Maj 1709. för Uhleå Borgerskapets och Allmogens större beqwämlichkeit flyttad til besagde tid. Andre marcknaden hålles om wintern Kyndersmäffo tiden. Marcknaden, i synnerhet om wintern, är här ansenlig; den besökes af Ubleå, Brabestads, Gamle-Carleby, NyCarleby, och underfundom af Wasa och Christina-Borgerskap, som med sig föra Tobak, specerier m. m. så ock af den här i kring liggande Allmogen, och i synnerhet af Carelare och Sawolax boar, hwilka hitföra allehanda skinwaror, gråwerck, smör och talg, hampa, lin, m. m. En myckenhet af Ryska handlande, ifrån Repola, Pyhaniemi, Wuockiniemi, Ryska Kemi, Sordawalla Kargapol, och under tiden ifrån Archangel infinna sig ock wed marcknaderne härstädes med lin, hampa, garn, allehanda lärfter, läder, stöflor, handskar, m. m. så ock med et slags lax och sill, som om wintern hitföres nästan färsk ifrån hwita hafwet (a). Dock hafwa marcknaderne för belägringen warit här långt ansenligare, då i synnerhet om wintern handlande ifrån Wiborg, Åbo, och de flesta Österbotniska Städer, samt ifrån åtkillige Ryska orter, med allehanda waror sig infunnit.

(a) För nästl. år 1753. har Ryska tullen bestigit sig til 997. Dal. 26. öre S;mt Och Landt tullen, sedan betieningen blifwit afstent, 532. Dal. S;mt

§. 14.

Hwad nytta och fördel deraf skulle tilflyta icke allenast detta Cajana län, utan ock i synnerhet Carelen och Sawolax, om denne Stad kunde ifrån sit stoft uphjelpas, och til åtniutande befordras af de förmoner, som naturen den ämnat, kan en och hwar snart finna. Det är nogsam bekant, huru Carelaren och Sawolaxboen nu för tiden på en 50, å 60. milars wäg, nödgas om wintern med stort besvär

fwär omkostnad och tids spillan, förla sina waror til nästa kiöp Stad, då Stads refan til Cajana wore långt drägligare och kortrare, allenast de der hade affättning på sine waror och finge alla förnödenheter. Inwänarena i detta widtblägna Län hafwa fullan den förmån, at de kunna med trebördings båtar, som bära 10, 12. à 15. skeppunds wigt, under sommarmånaderna, igenom många häftiga forfar sin tiära och andra waror til Uhjeå afföra; men det kan dock icke skie utan landbrukets största wanhäfd, hälft öfwerbyggarena på en sådan Stadresa nödgas använda 2. à 3. weckors tid, och äro twungne, at giöra flera sådane reffer om sommarn, emedan de ei på en gång igenom desse torra strömmar kunna få fram alla sina waror.

Om altså denna Stad på något sätt skal kunna uprättas det omkring liggande landet til märckelig hielp och stöd, så torde dertil ganska mycket bidraga, om en segel led emellan detta Län och Carelen, samt Sawolax skulle befordras. I brift af en sådan segelled förfäljes, (tör hända) allenast ifrån Pielisjärwi Sockn til Ryskland årligen 60. tunnor smör och 300. lispund Gäddor, som eljest skulle falla til Cajana. Huru mycket ifrån andre Carelske Socknar dylika waror til Ryskland oförmärckt kunna föruttras, är häraf lätt at ataga. Carelen och Sawolax hade ock af denne farled en ofkattbar fördel, hwilket deraf endast är at aftaga, at detta länet, såsom uti 4. § är omrört, igenom en landtrygg är affskildt ifrån Carelen, och Sawolax; hwarföre Carelska och Sawolax bönderne, så framt de wilja besöka höstmarcknaden i Cajana, nödgas nu för tiden ifrån den ort, der båtleden slutes, med stort beswär öfwer Landtryggen släpa sina waror til nästa farwatnet på denne sidan, och sedan härstädes med frachtbåtar sig vidare framhielpa: då likwäl sielfwa naturen til en ren farled tycks gifwa en fynerlig anledning. På det
faken

faken måtte blifwa tydeligare, och at deraf må ses, på hwilka ställen en durchfart ifrån Sawolax Lands-Höfdingedömet til detta Län lindrigast kunde öppnas, wil jag här meddela en kort beskrifning öfwer landtryggen; som ikiljer Cajana län ifrån Carelen och Sawolax. Det ifrån Willmanstrand igenom hela Sawolax och Carelen flytande wida Sawoträsk, eller Siön Saimen, med åtskilliga desfs grenar, sträcker sig med desfs högra gren igenom Pielisjärwi til Salmis by i Nurmis Capelgiärd, hwarest möter en liten åå Haapajoki kallad, som leder sitt watten på 2. nya mil up ifrån födra ändan af Maanfelän suo eller kärret, hwarest watuskiftet är wid gränsen af Sotkamo Sockn. På $\frac{1}{3}$ mihl när födra ändan af Maanfelän suo, eller der som Haapajoki tager sin början, har en annan wattu-ådra, Maanfelänjoki kallad, ifrån benämde kärr eller Maanfelän suo, och desfs Nordwästra ända sitt utlopp, och löper på 1. milswäg igenom någre små träsk in uti Kiandojärwi uti neder Sotkamoby; derifrån sedan en ren båtled går igenom Kiando-och Nuasjärwi på 4. nya mil in under Cajanaborg. Skolandes omtalte Haapajoki, såfom ock Maanfelänjoki in til desse tider under påstående wårflod och i wätare Somrar med 1. $\frac{1}{2}$ à 2. laster såd lastade trebördings båtar igenom faras kunnat, men i torrare tider kan swårligen en tom twåbördings båt allestädes framkomma; hwilka åar utom desfs med deruti infalne wrak och stoc- kar nu mera skola mycket stängde blifwit. Desse strömmar kunde dock utan synnerligt beswär uprännas, och wore åfwen giörligit, at upgräfwa en canal igenom omrörde kärr; hälst det som redan är anført, ei är öfwer $\frac{1}{3}$ mil långt. Desfs förutan skal ock på detta kärret upwälla en källa, som i synnerhet om wåren gifwer ifrån sig watten, så at små rännlar eller wattu ådrar derifrån skola rinna, eller formera den ena gren til Maanfelänjoki, och den andra

dra til Haapajoki. Skulle konsten här något understödja naturen, så wore en så högt angelägen sak snart wunnen.

Den wänstra armen eller gren af förenämde wida Sawoträx eller siön Saimen sträcker sig igenom Cuopio-och Idenfalmi Socknar, och ändas wid Wieremänpä, under Wieremänby på 2. $\frac{1}{2}$ mil uti Wäst-nordwäst på denne eller Österbotniska sidan om Idenfalmi Kyrckia, och wid gräntsen emellan Idenfalmi och Saresmäki byn i Paldamo Sockn. Til nämde Wieremänpä löper en smal åå, kallad Wieremänjoki, som faller på 1. $\frac{1}{2}$ mils wäg ifrån Salahminjärfwi; denne åå kan til 1. mil i flod wattn med lastade trebördings båtar igenom faras, men i torrare tider allenast med toma twäbördingsbåtar. Den öfrige tredie delen eller $\frac{1}{2}$ milen af denne Wieremänjoki, som eljest kallas Murrenusjoki, blifwer ifrån Kyhjenkoski alt mer smal och grundare, samt för några branta steniga forssar aldrig warit navigabel. Ifrån omtalte Salahminjärfwi, som hålles för 4. à 6. famnar diupt, och $\frac{1}{2}$ mil långt, börjas landswägen, den på 1. mils wäg intil Hellemönjärfwi består mäst af torr marck och höglänt sandhed; dock skall en liten bäck til $\frac{1}{2}$ mil krok förbi denne sandhed rinna ifrån Hellemön-til Salahminjärfwi. Hellemönjärfwi säges wara ungefär 3. à 4. famnar diupt, och $\frac{1}{2}$ mil långt, som widtager en måssa af $\frac{1}{6}$ mils längd wid Rahajärfwi, som likaledes för 3. à 4. famnar diupt upgifwes. Til Rahajärfwi infaller en liten bäck, som leder sitt wattn, först på $\frac{1}{8}$ dels mils wäg igenom en måssa ifrån Maanselänlämpi, och vidare på $\frac{1}{6}$ mil, ifrån Haapasuomäsan eller kärret hwarest wattuskiftet är, $\frac{1}{8}$ mil på andra sidan om Saresmäkibyn. Detta kärret eller Landryggen är allenast 3. musqvett skätt långt, och med dels ymniga källs ådrar, gör redan en början til de, dels åt Idenfalmi sidan, dels ock åt Paldamo och Uhleå träsk, ned flytande bäckar och watuådrar. Ifrån wästra sidan af denne

Denne Haapasuo rinner en liten bäck allenast uti wår-och höstflod på $\frac{1}{15}$ dels mil igenom några måsar, til et litet och in emot 2. famnar diupt träsk Saarijärwi, nordost ifrån Saresmäki byn. Ifrån detta träsk utfaller en dels smal och grund, dels åter bredare och något diupare, samt stenig och strider bäck, på 1. $\frac{1}{2}$ mil til Wuolijoki; igenom hwilken åå på $\frac{1}{4}$ mil lastbåtarne til Käkilax wiken, och Uhleå träsk altid kunna utkomma.

Til förrutnämde gren af flön Saimen faller än en något diup och bred åå, Matkusjoki kallad, wid Salmis byn $\frac{1}{4}$ dels mil i söder om Identalmi Kyrckan, i nord nordost ifrån Cajana Län; hwilcken åå på 1. mil leder sit wata ifrån Sångjärwi träsk, der de resande med lastade trebördings båtar altid skola kunna framkomma. Til detta Sångjärwi löper åter en smalare åå Sangjärfwen-joki kallad, igenom några små skogs träsk, ängar och måsar, på 1. mils wäg ifrån twänne in wed hwar andra belägne, och tilsamman $\frac{1}{3}$ dels mil långa så kallade Wenäjänjärwi träskken. Denne Sångjärfwenjoki kan de flästa årsens tider allenast med twåbördings båtar up-och ned faras. Til desse Wenäjänjärwi träsk stöter en ännu smalare, och allenast i flodwata höst och wår med twå bördings båtar någorlunda resbar bäck, som jämte twenne små steniga forssar, genom måsar, och dels torrare platser, på $\frac{1}{2}$ mil faller ifrån Sukenajärfwi, hwilket är ungefär af 6 famnars diuplek, och $\frac{1}{2}$ mils längd. Detta Sukenajärfwi leder sit wata genom en liten bäck, ungefär på $\frac{1}{2}$ mil, hvarest äfven en liten forss förekommer, ifrån Pyöryänjärwi, som är wid pats 1. famn diupt, och $\frac{1}{4}$ mil långt, och til hälften lyder under Sawolax och Cajana Län. Til Pyöryänjärwi faller en liten med Skog bewuxen watuådra, igenom Ahveroisens etälä suomåsan, på $\frac{1}{2}$ mil, ifrån et litet, eller til 3 musqvett skott långt, men 3 a

4. samnar diupt träsk, Ahveroifen Lampi kallat, der Ahveroifen maanfelkä suo, eller Landsryggen vidtager. Denne Landtryggen är eljest lågländt, men likväl på detta stället, emellan Ahveroifen Lampi och Yli wuottojärwvi $\frac{1}{2}$ mil öfwer. Här ifrån faller watten ei allenast i sydwest uti ofta-nämde Ahveroifen Lampi åt Idensalmi sidan; utan ock i Nord-ost åt Paldamo uti Yli-wuottojärwvi, som har 2 a 3 samnars diupt watn, och är $\frac{1}{8}$ mil långt. Derifrån rinner en smal bäck, som för detta kunnat uti wår- och höst floden med båt nedfaras, men är nu för tiden med widbuskar öfwer-wuxen, på $\frac{1}{8}$ mil in uti Alavuottojärwvi, som jämwäl är $\frac{1}{8}$ mil långt, och 1 a 2 samnar diupt; deratur sedan Wuottojoki på $\frac{7}{8}$ mils väg, mäst igenom ängar och måfacktige orter, samt efter fyra små steniga forssar, som allenast uti flod watn höst och wår kunna med två-bördings-båtar igenomfaras, flyter ned uti Wuottolax wiken och Uhleå träsk. (A)

Af det som således anført är, kan liufligen skönias, at en farled emellan Sawolaxska Höfdingedömmet och detta län, skulle igenom någondera af desse ställen möjeligen kunna inrättas. Jag lämnar til Höga wederbörandes och andras mögnare och nogare undersökande och skärskådande, hwilken dera af desse leder kunde lindrigast öppnas och uprännas. Dock torde farleden emellan Carelen och Satkamo Sockn förefalla aldra minst kostsam och beswärlig; hwilken derjemte torde wara nödwändigast, och borde aldraförst befordras. Skulle arbetet delas Inbyggarena emellan under en kunnig hands anförande, så hade de den minsta känning deraf. Sedan kunde efter hand endera af dessa nyssnämde farleder ifrån Idensalmi eller Sawolax til Uhleå träsk uprännas.

I medlertid, innan detta wärckställes, wore wäl, om Inbyggarena på desse trackter blefwo wahne, at betiena sig af sådane näfwer båtar, som Herr Candidaten

Chydenius beskriw it i sin gradual disputation under Herr Präsidis infende, och dem de i Norra America boende med få synnerlig fördel nyttia wid dylika ställen, som desse omtalte; och på ån wärre, och hwilka få lätt kunna bäras öfwer land.

Det wore äfwen görligit, efter det mig blifwit berättat, at ifrån Carelen igenom Sotkamo til Cajana inrätta en Landswäg; hwar af icke allenast Cajana Stad, utan ock Carelen hade en stor nytta och förmån. Då ikulle Carelaren til Cajana höstmarcknaden derigenom kunna införa sin boskap, hwar på han dock nu för tiden har ingen eller ringa affättning; detta är som wäller, at boskaps skötsel är nu för tiden snart sagt aldeles i wanhäfd hos Carelaren.

Det förnämsta medel, hwarigenom denne Stad kunde uphielpas, tyckes wara, om den unnades nederlags frihet i Uhleå; eller at Cajana borgerskap finge betiena sig af Uhleå Stads hamn, at derifrån med sine egne fartyg eller iagter affegla til Stockholm. Uhleå skulle derigenom intet komma at lida, emedan den utom defs hade tilräckelig land under sig. Men få länge denne Stad nödgas sakna en sådan fördel, få lärer den näppeligen hinna til någon färdeles wälmågo; hälft winsten för de waror, som den til Uhleå handiande skulle affätta, torde wara ganska ringa. Härigenom skulle äfwen åtskillige medel faste ifrån andre Städer, hwareft de för de handlandes myckenhet, hwarcken finge inrymme eller säge sin urkomst, läckas at fätta sig neder här i Staden.

Ehuru handtwärck och handa slögder äro de grunder, hwar på en Stads tilwäxande sig stödier; så hafwa dock få nödwändiga inrättningar härtills i denna Staden saknats. Borde fördenskul här sådane inrättningar, slögder och närings medel anläggas, som skulle passa sig med deff naturliga skick och beskaffenhet. Ibland sådane inrättningar härstädes skulle *Tobaks Fabriquen* ei synas otienlig; hälft och Tobaks plan-

teringar redan allenast på några års tid i Carelen få lyckats, at de, utom sit eget behof, kunna föryttra något til Ryska Carelen, hwarom Herr Candidaten *Aurenius* i dess under Herr Präses utgifne disput: *om det som bör i acht tagas vid en Stads anläggning*, p. 17. förmält. Förutan det Tobaks bladen ifrån Carelen kunde upkiöpas, så har man ei heller orsak at twifla, at ju den til denne Staden tillydande marcken til sådane plantagier wore tienlig, allenast de af en nödig ans och wettskap understöddes. *Potafke fuderie* kunde ock här med största fördel i ansende til den yringa skogen inrättas; likaledes wore här til *Glasbruks* anläggande god lägenhet. Då skulle landet hafva en anseelig winst för sina skogar. Til *Linneväfuerier* wore här äfwen tilfälle, emedan icke allenast ifrån Carelen och Sawolax något lin och hampa hit infaller, utan ock en anseelig myckenhet dylika waror jemte garn ifrån Ryssland. *Färgier* och *Tryckerier* wore här så nyttige, som nödwändige. Icke allenast ifrån detta län, utan ock ifrån Carelen och Sawolax, skulle allehanda tyger, walmar, och lärfter at undergå färgning och tryckning m. m. hit förfändas; hälft qwinfolcken i synnerhet, nu mera icke kunna umbära sådan granlåt, utan betala årligen til Ryssen en myckenhet penningar, besynnerligen för tryck lärfter, hwilka dock äro af slätt godhet. *Garverier* och *Sämfmakerier* skulle och Staden icke til ringa til wäxt här kunna anläggas. Dertil skulle ifrån det omkring liggande Landet allehanda hudar hit infalla; Renhudar och andra råskin kunde äfwen ifrån Kufamo Lappmarck upköpas. Til Garfweriers befrämjande bidroge förnämligast, om någon Mästare eller Gesäll ifrån Ryssland kunde hit inlockas; hwilket nogsamteraf kan slutas, at Ryssarna för så billigt wärde härstädes kunna föryttra sitt läder, juchter och stöflor. Då skulle man förmoda, at Ryssen ei hade så stor affättning på sitt läder m. m. på marcknaden härstädes, som han dock

nu för tiden har. Om desse, jemte andra nyttiga inrättningar och handslögder här skulle winna burskap, så skulle man ei säfängt förwänta, at denne Staden kunde ifrån sin uselhet snart uplifwas.

Jag har här korteligen fökt at fullfölja, hwad mig ålegat, och budit til at urstaka sådana medel, som skulle tyckas lända til Stadens uphielpande i framtiden. Jag lämnar nu under Höga wederbörandes ompröfwande, om icke denne Stad borde och kunde förhielpas til desse förmåner, och slike omtalte inrättningar här anläggas; hälft ock både Cronan och det almänna härigenom en märckelig bättnad och fördel skulle tilfalla.

(a) Om de uti de gamla Grakiska och latinska historier så namnkunnige Argonauter, hvilka röfvade bort det gyldene skinnets ifrån Colchis, togo vägen tillbaka igenom åtskilliga floder i Ryssland til Ladoga sjön; så ned i sinus Finnicus; vidare längs efter finska skärgården til Uhleå, och så up för Uhleå elf förbi der Cajana nu ligger til Hvita hafvet; ytterligare förbi Norrige, stora Britannien o. s. v. genom sundet vid Gibraltar in i Medelländska hafvet, och anteligen hem til Grakeland, som Herr Prof. OLOF RUD. BECK uti dess Atlant: T. 1 p: 665, och följ. Söker vidlyfteligen bevisa, och på Tab. 2. af de til samma verck berättade Tabeller står utprickat, lämnar man i sit warde.

OM PALDAMO SOCKN.

§. 15.

Paldamo Sockn är belägen 10. mil i Öster ifrån Uhleå, och gränssar åt Öster til Ryssland, åt Väster til Uhleå och Sijkajokki Socnar

Socknar, åt Söder til Idenfalmi, åt Norr til Kufamo eller Kerni Lappmarck, åt Nordost til Sotkamo, åt Nord-nordväst til Pudasjärwi Sockn. I äldre tider, då Sotkamo äfwen hört härunder, har Socknen blifwit kallad *Cajana Sockn*. I gamla handlingar och skrifter kallas den ock *Oulujärwi*- eller *Uhleå träsk Sockn*, twifwels utan derutaf, at en stor del af Socknen ligger wid benämde träsk. (a) Men sedan Sotkamo blifwit skild härifrån, har Socknen blifwit kallad Paldamo. Den tyckes hafva fått sit namn af *Paldaniemi*, hwarest Kyrkiobyn är belägen. Det är troligt, at åter Paldaniemi har sit namn af finska ordet *Paldet*, som betyder på swenska bredd, hwartil ortens belägenhet gifwer anledning; ty Paldaniemi är yttersta bredden och udden af det fasta landet, eller den halfön, som af Wuocki-kerälä - Hyrynsalmi - Ristijärwi - och en tract af Uhleå träsk på norra, och af Lendua - Ondojärwi - Sotkamo - Nuasjärwi - och Rehjänselkä träskan på södra sidan är omgifwen. (b)

Socknen är ungefär 26. mil lång eller efter Inbyggarens räkning 40. gamla mil, och ungefär 8. nya mil bred. Nu för tiden räknas här 389. bebodde, och 35. obebodde hemman - eller röketal, som inetatta $73\frac{7}{8}$ bebodde, och 1. obebodt mantal.

(a) Se *Prosten Cajani manuscrite*.

(b) Angående PALDAMO namnets etymologie, håller Herr Professoren och Bibliothecarien SCARIN fære, icke vara olikt tänkt, om man söker den igen i de kostbare foder och skinnkläder, som de i Norr botn boende gamle FINNAR betiänte sig utaf, nu vid sin Guds tienst, åter en annan tid antingen til egne sina förnödenheter, eller at de dem öfverlåtö til andra Nationers tienst, som dem med mycken begärlighet förökrefvo, och dyrt inlöste. Desse foder-verck nämnas hos *Adamum Bremensem* PALDONES

DONES och hos *Hemoldum* FALDONES på gammal Göth-
ska **PELL** / **SELL** och **PELLS**. Angående hvilken
klädedrägt, förbemälte Bremke Canicken harmas öfver
sine landsmän, att de *vestem marturinam* de SAAMIA (SAB-
MIA) *anbelarint quasi ad summam beatitudinem*. Med slikt kost-
bar **PELL** eller **SELL** har i Biarmalands tempel JOMALA
guden i tordom timma varit öfver skygder; och om käm-
pen *Alpin* berättar OLF TRYGVESSONS saga, at han fatt på
stolen ombodd med en dyreste pell, med mera. Att såda-
ne bräm och täckn äro hos oss ännu gängse, vitna orden
brudpell och lifpel (bårflåde :) hvilka vid samme acter
äro i församlingen ifrån urminnes tider vordne conserve-
rade. Om PELL och PALDONER rächna sina ahnor ifrån
latinska orden *pallium* och *pellis*, eller det som inarast är at
seja: både Götska och Latinska ordet äro at et och sam-
ma moderisprak härstemmande, gör oss vid detta tillfäl-
le lika mycket. Det underrättar oss *Horatius quod stragulis*
& togis pelliceis villosis tenatus Romanus olim usus sit,
modo quo pellita & peltigera gens Getica & Amazonia alio
nomine neque insigniri meruit.

§. 16.

Paldamo och Sotkamo Socknar hafwa i äldre tider, så-
fomen Lappmarck hört under Limmingo församling, men
under Konung ERIC den XIV:s tid hafwa de blifwit söndra-
de ifrån Limmingo och uprättat för sig sielfwa et särskilt
Pastorat; då den första Kyrckan blifwit upbyggd på Mana-
mansalo. Men sedan Socknarne blifwit af Ryssen plun-
drade och ödelagde, och Kyrckan tillika upbränd, samt
deras första Kyrckioherde i hial slagen, hafwa de åter blif-
wit sammanfogade med Limmingo. Under Konung CARL
den IX:s tid, då landet med nybyggare blifwit förökt, haf-
wa desse

desse Socknar andra gången ifrån Limmingo Pastorat blifwit affkilde, och bekommit sin egen Kyrckioherde, (*) och sedan folcket något mer tiltagit, har Sotkamo år 1647. ifrån Paldamo blifwit afföndrad.

Ehuru widsträckt denne Sockn är, som af näst foregående S. kan ses; så är här dock allenast en kyrcka; som är belägen i Paldamoby ungefär $\frac{1}{4}$ mil i öster ifrån det stället, hwarest kyrckan tilförene stadt. Med bygnaden på denne kyrcka börjades år 1726. den 24. Majj, som ock samma år fulländades. Kyrckan är af trä i kors bygd; uti tornet hänga 2:ne sköna och wäl liudande kläckor, hwilckas liud dock til en del borttages, dels af det de hänga owanligt lågt, dels ock af kyrckan, som förqwäfwer liudet. Änskönt desse kläckors belägenhet är få obeqwäm, så höras de dock i lungt wäder på 1. ny mils wäg. Den större kläckan är guten i Stockholm år 1685, och wäger 4. skeppund och 8. lispund; den mindre är guten i Lybech år 1622, och är af $1\frac{1}{2}$ skeppunds wigt. Då den förra kyrckan år 1716. blef af Ryssen upbränd, hafwa desse kläckor i jorden warit nedgräfne, och derigenom undsluppit at falla fienden till byte, oachtadt han anwänt all möda til deras opspanande och efterletande.

Församlingen förestås härftades af Kyrckioherden och tre Capellaner, hwilcka alla bo wid moderkyrkan. Hwar Präst reser fyra gångor årligen omkring socknen, och förrettar Guds tiensten jemte andra prästerliga syfflor på 30. a 32. förhör- eller så kallade ginger - ställen. Förutandet Prästerna, på 3. weckors - på öfre -, och 2. weckors tid på nedre trackten af socknen, dageligen syffsättes med ständigt arbete, så göra ock de eländige wägarne refan mycket beswärlig. Hwart gingerlag är 4. 6. a 8. gamla mil ifrån hwarannan belägit; hwilcken wäg Prästen om wintern, på flera ställen, der inga Renar brukas, nödgas fara med skidor, hälft hästarne

flarne uti en så diup snö omöjeligen kunna framkomma, och wägarne gemenligen äro oupkörde. Om sommaren nödgas åter Prästen, åtminstone til halfwa wägen på öfre trackten, gå til fots flera mils wäg om dagen, och det merendels öfwer sancka/kärr och morasser. I ansende til desse, och flera andra beswärligheter, som Prästerne härstädes äro underkastade, skulle ei synas obilligt, om af Höga wederbörande alla de fördelar, som äfwen Lappska Prästerne til godo niuta, skulle dem förunnas; hälft deras ständiga arbete, och många, samt alt för beswärlige resor intet i någor mätto estergifwa, om ei öfwergå Lappska Prästernas.

Almozen i denne sockn, äfwen som på många andra orter, är til en stor del kallsinmig i sin Guds dyrckan, och kan på den korta tiden, som Prästen wistas på et och hwart ställe, ei så tilräckeligen i sina Christendoms stycken upöfwas, och dess framsteg noga utrönas; hälft de utom des många på en gång Prästen äliggande fysflor, sådant på de flästa ställen förhindra. Om höst och wår måste i synnerhet öfre trackten wara utan Präst in emot två månader, för det då infallande menföret. De längst up i landet 15. å 18. nya mil ifrån moder Kyrckan aflägsne inbyggare kunna ei heller flera än högst två gångor om året, Larssmälso-och Kynderssmälso tiden, besöka moderkyrckan. Desse olägenheter kunde dock förebyggas, och åhörarena bättre i Christendomen öfwas, om et eller flere Capell någorstädes i Socknen skulle inrättas, hwartil Socknens aflånga belägenhet ei skulle synas otienlig. Öfwerbyggarena i denne Sockn hafwa ock redan wid förra Riksdagen underdånigst ansökt, at få inrätta et Capell i Suomusalmi och Kiandobylag; hwilket dock ännu härtills ei hunnit til någon wärckställighet för de hinder, som häremot legat i wägen. Den namnkunniga Probsten JOH. CAJANUS har ibland andra sina goda författningar äfwen benämde Capells anläggande

F

åttänckt,

ätänckt, och dertil utfedt lägligast Karhula $\frac{1}{8}$ mantals Kro-
no hemman i Wuockiby til Capellans bol, hwar in wid
Capellet ei heller olägligen byggas kunde. Dock skulle
härtil icke tyckas kunna utfes någon tienligare belägen-
het, än omrörde ställe i kiandoby; som ligger ungefär 12-
nya mil ifrån moderkyrckan. Denne Capell byggnad
wore för desse öfwerbyggare högst nödig och nyttig, så för
deras förkofring i Christendomen, som ock för deras stö-
re beqwämlighet; hwarföre wore önskeligit, at de ei länge
en slik förmån skulle sakna.

Kyrckioherdar wid denne församling, hafwa warit följande: 1:0 OLAUS RAHICAINEN, som warit Kyrckioherde då Församlingen första gången ifrån Limmingå Pastorat warit söndrad, och Kyrckan stådt på Manamansolo; han skal blifwit ihiälsagen af et ströfwande Ryskt partie i Muhos, dit han med sit hushåld flydt för fienden. Det hålles före hafwa händt samma tid, som Ryssen upbränt Limmingö Kyrcka, hwilket af någre utfättes på år 1590, men af andre åter på 1682. (b): Sedan församlingen andra gången ifrån Limmingö blifwit skild: 2. GEORGIUS NYLAND kom härifrån til Pyhäjoki 1612. 3. BENEDICTUS PETRÆUS har af Församlingen blifwit hatad och förfölgd, och dertföre öfwergifwit Pastoratet 1614. 4. SIMON ERICI FROSTERUS son til ERICUS HENRICI FROSTERUS Stamfader för FROSTERNE, (hwilken warit född i Lojo Sockn och Packala hemman i Nyland; och först blifwit Capellan i Calajoki och sedan Pastor i Carlön) (c) har warit Pastor härstädes ifrån den 19. Julii 1616. til 1620. Under den tiden har han ock warit Rector Scholæ i Uhleå, hwareft han sedermera blifwit Kyrckioherde 5. MANSVETUS JACOBI Ijoensis suspenderad 1628. 6. MATTHIAS BIÖRNEBURGENSIS död 1644. 7. SAMUEL THOMÆ Past. Carloënsis filius död 1651. 8. Probst. JOHAN MATTHIÆ ANTILIUS Saloënsis Sacellan härstädes 1644. Pastor 1651. 9. Probsten JOHANNES ANDRÆE CAJANUS son til

til Riksdrotzen Gref *BRAHES* Fogde öfwer *Cajana Län* *AND. CAJANUS* (hwilken war af Adelig Slägt hemma ifrån *Kyrckflätts Sockn*, och kallades förr *Gyllenbjerta*,) är född ungefär år 1624, och på stt 24. ålders år af *Bisköpen ISAAC ROTHOVIVS* ordinerad til *Capellan* härstädes; afsmnade år 1703. Omdes swåra och långliga tjenste-år kan ses et bref til *Consistorium* härstädes af den 9. April 1698. der han sålunda om sig betygar: Jag beder, at icke allenast mina långliga swåra tjenester måtte Höggunstigt anses, som redo i 50. år här i församlingen med mödo uti stor farlighet af *Muscoviter* och o-gudachtige åhörare tient hafwer; utan och *Præpositi* ämbete här i *Cajana, Salo, Brahestad* och *Sijkajoki*, samt i *Carelen* och *Sawolax* i *Wiborgs Sticht* med största besvär i 36. år utståt hafwer m. m. Bemälte *Probst* har ibland annat förmått och befordrat det i 8. §. omrörde kneckte contractet och andre förmåner för *Länet*. I genom hans beförjande har ock den här ännu wanlige gränse freden under förra ofreds tiden emellan detta *Länets* dertil befullmäktigade *Prästmän* och wissa af *allmogen* på denne sidan, samt wissa gränse *Ryssar* på *Ryska* *allmogens* wägnar, blifwit inrättrad. Denna gränsefred har sedan blifwit ei mindre af *Glorwördigt* i åminnelse *Konung CARL* den *XII*, än *Czar PETTER* fast stäld och oryggelig hållen, undantagandes, at, sedan *Tullbetieningen* i *Cajana* wid *Kyndersmållo* märcknaden 1712. confiscerat et ansefligit partie wallmar af *Ryssarne*, hafwa *Ryska* *Kossakerne* om wåren derefter igenom *Carelen* infallit, och samma *confiscation* revangerat, hwarom i följande widare skal omtalas. I synnerhet står samma *Probsts* nit wid *truldoms* och andre *hednitka* *styggellers* affkaffande uti dessa *Församlingar* ei til fullo at berömmas; hwilket äfwen klarligen kan skönjas af dess *visitations* akt hållen år 1696. 10. *Probsten* *E-*

RICUS CAJANUS, Son til den sidstnämde, har alleredan i Fadrens lifstid efter Hans Kongl. Maj:ts Nådiga tillstånd af Dom-Capitlet blifwit förordnad til Probst och Kyrckioherde sedan han förut i 25. års tid varit Capellan härstädes. År 1715. har han af Ryssen blifwit tagen til fånga på Cajana Slätt, och förd til Åbo, hwarest han efter swära med märckelig tålmod utståndna bedröfwel er och illa handterande efter fredsslutet saligen affomnade. 11. ABRAHAM JACOBI FROSTERUS Mäg til den nyssnämde, och son til Probsten och Kyrckioherden i Uhleå, JACOB FROSTERUS, (hwars fader war den ofwanförmälte Kyrck. SIMON FROSTERUS) har varit förut Sacellan i Uhleå, sedan Kyrckioherde i denne Sockn ifrån 1720. til 1726, då han lämnade detta timmeliga. 12. Probsten Mag. SIMON FORSTRÖM först Rector i Uhleå, sedan år 1727. Kyrckioherde härstädes in til 1740. då han efter en långlig sjukdom igenom döden afgick. 13. ANDREAS CAJANUS tilförene Conrector i Uhleå sedan 1743. Kyrckioherde härstädes, död 1747. 14. Mag. ERIC MUNSELIUS war först Sacellan i Uhleå, och sedan tilträdde detta Pastorat år 1749. afkomnade 1751. Nu för tiden är Pastoratet ledigt. 15. JONAS Capellan härstädes hafwa varit: 1. MANSVETUS JACOBI Stamfader för Fellmännen; har bodd i Melalachi by. 2. MATTHIAS TAMMELIN. 3. GABRIEL CHRISTIERNI LIMINGIUS, Capellan härstädes 1627. sedermera Capellan i Kemi. 4. SAMUEL THOMÆ. 5. JOHAN MATTHIÆ ANTILIUS sedermera Probst och Kyrckioherde härstädes. 6. BARTHOLDUS KORKALAINEN en bondeson ifrån Sikkajoki Sockn och Mangilaby, sedermera Pastor i Ildensalmi. 7. JOHANNES AND. CAJANUS sedan Probst och Kyrckioherde härstädes. 8. JOHAN SAMUELIS PALDANIUS. 9. PETRUS PETRI PROCHEUS Pastor i Kälviénsis filius, 10. ERIC FORTELIUS, 11. ABR. FALANDE, sedermera

mera Kyrckioherde i Calajoki. 12. ERICUS JOHANNIS CAJANUS, sedan Probst och Kyrckioherde härstädes. 13. JOHANNES PETRI PROCHÆUS 1694. 14. AND. JEREMIE CAJANUS, (Fader til den stora *Daniel Cajanus*) ordinerad 1694. och sedermera affatt ifrån sin fysla. 15. SAMUEL NICOLAI PETRELIUS, erhållit fullmact kort för sin död 1703. 16. ERICUS ERICI CAJANUS, död i Åbo 1716. under Ryska öfwerwäldetiden. 17. JOH. BRAX, tilförene Collega i Uhleå, Capellan härstädes år 1713., har kort för sin död erhållit fullmact på Carlö Pastorat. 18. CASPAR. GROEN, Pyhäjokiensis förordnad til Capellan 1704., sedermera Pastor i Sotkamo. 19. JOHAN ERICI CAJANUS, död 1741. 20. ERICUS JOH. BRAX, sedan Capellan i Uhleå. 21. JACOB ABRAHAMI FROSTERUS, nu för tiden Capellan i Uhleå. 22. ISAAC ERICI SINIUS död 1747. Nuwarande Capellaner äro: vice Pastor SIMON APPELGRËN, MICHAËL FORSBERG, och Mag. ISAAC FORTELIUS.

(a) Bese oftanemde Probst. CAJANI manuscript; och Kyrckioherden Mag. MATTHESII disp. de Ostrobornia p. 22. hvarest afven alla Kyrckor, som intil närvarande tid stådt i Paldamo, upptecknade äro.

(b) Jemför disp. de Uloa part. I. pag. 21.

(c) Se herom Adjunct. Peitzii manuscript om Österb. Prästerskapets Slägt register.

§. 17.

Jordmänen i denne ort är långt swagare, än wid Siökändten och i Södra delen af Österbotn. Svart-mylla är här mycket sälfynt; sand och mojord med lös grund, så ock giäs-eller pöslera merendels blandad med någon fin sand utgiöra nästan de allmänaste jordmäner. Sandjord med någorlunda stadig grund, anses här för den bästa jordart.

Akerbrus

Åkerbruket har icke ännu hunnit til någon wederbör-
 lig högd; men kunde dock på denne, fkiönt långt til norr
 belägne ort, bringas mycket högre, få framt en iritad o-
 wana wid åkrens häfdande, och lust för fwediande med me-
 ra, kunde utrotas. Inwånarena härstädes hafwa så länge
 födt sig med fwediande, til des fskogarne merendels utödde
 blifwit, då de warit nödfakade at något flå sig på åker-
 bruk; deras utfäde i åker har nästan til mannaminne be-
 stådt allenast uti litet korn. Misswäxt infaller här
 ganska ofra, som förorsakas ei allenast i sandjord af som-
 mar torckan, enär långwarig torcka infaller, innan brädden
 hinner täcka marcken eller någorlunda upwäxa til halm,
 och i lerachtiga jordmåner af mycken wäta; utan ock i
 fynnerhet af tidigt inbrytande nattfrost; som förderfwar
 sädeswäxten, förr än den hinner til mognad. För en
 sådan nattfrost är ei mer den öfre, än nedre kanten af Sock-
 nen befriad; och emedan den, såsom igenom erfarenheten
 nogsam är bekant, har sin uprinnelse af mäsar och kärr
 samt med käls ådror upfylde parcker och sumpar;
 så äro de närmast til sådana ställen belägne åkrar den sam-
 ma mäst underkastade, som i fynnerhet uti Kuckoila och
 Wencheitto byar på nedre kanten af Socknen. Deremot
 kunna de wid det stora och wida träsket belägna torra och
 öppna åkrar ei så snart af kölden eller nattfrosten skadas;
 och ju längre skogen på alla sidor afrodies omkring åkrarne,
 desto säkrare är man för frosten jämwäl på sumpige och lågt lig-
 gande orter. Nu mera har förfarenheten giordten och hwar myc-
 ket angelägen, at, om möjligt är, flytta sin åker och boh-
 stad ifrån frostöme til torrare och mera frostfria orter,
 hwarunder de fattigare hemmans åboer med nödiga fri-
 hets år högwederhörigen understödde blifwa. De allmän-
 naste misswäxter uti denne ort förorsakas af de tid efter
 annan här infallande kalla somrar; då hwarcken sädes- eller
 andre

andre växter, såsom humla, lin, hampa m. m. ei heller på de bäst belägne åkrar, kunna hinna til mognad, innan någon starck nattköld uti Augusto eller början af September infaller, och växten en dödande skada tilskyndar. Slike synnerligen kalle Somrar hafwa inom 30 års förlopp infallit 1731 och 1737. Rågbrådden wil ock härstädes nog ofra, hälft på ler-åkrar, under snön afgå och förswinna, då diup snö om hösten nedfaller, innan jorden tilfrusit; eller ock när marcken om hösten mycket tilfryser, innan någon snö fallit, hwaraf trälen blifwer tiockare, roten på brådden icke til ringa skada. Dyligt händer ock, när snön om wintren affsmälter ifrån brådd-åkren och derpå följande starck köld förorsakar is på brådden.

Åkrarna här på orten äro fördelte i fyra delar, hwilket är oumgängeligt, i ansende til denne magra jordmån, som intet tal at årligen befås. Bör altså åkren, hwarifrån rågen om hösten affkuren är, den påföljande sommaren ligga i träde, och kan först nästa året derefter til korn-wäxt brukas, samt derpå följande sommaren åter med råg befås. Med en sådan hwila kan en wäl giödd och omlagad åker i bättre år kasta ifrån sig 6, 8, 10. à 12:te ja ock understundom til 15:de kornet efter råg-utfädet, och 4, 6. à 10:de och ganska fällan 12:te kornet efter korn-utfädet. Doch har en landtman i Urala by år 1742. utfädet 1 kappå råg, och deraf inbärgat 1 hel tunna; hwilket anses för synnerligt här i orten. Sielfwa sänings fättet bidrager och mycket dertil, at jordmänen härstädes kan förädlas til någon afkastning. Igenom påliteliga rön har man funnit, at en rätteligen giödd och wäl beredd åker af 14000. quadrat alnar får ei tätare befås, än högst med 1. tunna korn, eller $\frac{3}{4}$ tunna råg. Åkren måste ock hwar gång gödas under kornet, hwarpå en sådan åker utan vidare giödande til rågfädet en gång nyttias kan.

Gadsein samlas här af ladugården, och tilökes med so-
pet

por halm och allehanda affkrap, som kastas i gödnings-
hopen at brinna och förrutna med den öfriga gödseln. Nå-
re Stånds personer bruka ock at förmera gödseln förmedelt
granris huggande på ladugården och under boskapen; hwil-
ket efterdöme man äfwen önskade af gemene man blif-
wa efterföljdt, sedan han märckt, hwad nytta en sådan
gödning åstadkommer, i synnerhet i desse lerblandade åk-
rar. Gödningen utköres här på åkren om hösten, och det
som om wintren samlas, med sidsta föret om wären; dock
pläga några försigtige hushållare föra gödseln ut om wä-
ren näst för sänings tiden, och den samma straxt derpå
nedplöja.

Til at bereda åkren brukas här allmänt en twägre-
nig plog, på Finska *sabrat* eller *aura*, som uti Mag. *Pazellii*
disput. eller *anmärckningar om eng och åkerskætsel* i *Osterbotn*
finnes beskrefwen och afritad; til åkreus harfwande brukas
en träharf. Med åkreus tilredande förfäres här såsom jord-
arten på et och hwart ställe det tyckes fordra.

Korn-utsådden förrättas merendels ifrån den 19 tilden
29. Maji uti sand-åkrar, och ifrån den 26. Maji til den
7. Junii efter gamla stylen uti ler-åkrar, och ibland nå-
got sednare; men rågen utläs gemenligen öfwer alt i
åkrarne wid Augusti månads början. Dock blifwa swedior-
ne befädde redan wid begynnelsen af Julii månad.

Skiörde-tiden infaller här efter det som sommar wär-
man varit större eller mindre, och på sänings tiden en tien-
lig wäderlek fölgt. Man får dock sällan börja med inbärgnin-
gen in medio Augusti, utan ofta fiorton dagar eller tre
veckor senare. År 1742. slutade min K. Fader Korn-skiör-
den först dagen förr Michelsmässan eller den 9. October
efter Nya Stylen, då likwäl samma korn ännu war öskadt
af kiöld, men war dock näppeligen half moget. Hos gam-
malt folck är än i minne, at Kornet likwäl kunnat innom

flu weckor ifrån säningsdagen fullmoget inbärgas; hwilket i synnerhet skal händt år 1697. på flera ställen här i landet, 1752. har ock korn-utfädet innom två månader i då warande warma och tienliga wäderlek kommit til rätt mognad. Uti kallare somrar hinner korn-utfädden på fyra månader intet til någon mogenhet. Säden skäres, bindes, torckas och bärgas på lika sätt, som i omrörde Mag. PAZELII *Disput. pag. 56. och 15. §.* finnes utfört. Efter tre och ibland två dygns riande aftröskas säden, då den varit någorlunda torr wid införandet i rian. Med uttröskningen går merendels ut til allhelgona-tiden och på swedie länderne långt längre; för öfwerbyggarena ligga ock spanmåls skylarne underitundom hela året i skogen orörde. Akren giärdas med wanligt *giärdsele*, som i Finland och annorstädes i Österbotn.

Utom *Råg* och *Korn* fås här ock af nägre ganska litet *vår Hvete* jämte *ärter*, hwilka doch få långt i norr intet wilja synnerligen trifwas. *Hamp-frö* utfås här allenast til egit behof; med *Lin* växten har ock för några år sedan blifwit början giord, som dock härtils knappast lönt mödan. *Rosve-frö* utfås merendels i swidie land och något litet i ny åker. *Humle-gårdar* äro här sällsynte, dock förmodar man, at de hädanefter lära blifwa allmännare. *Käl* jemte nägre andre *allmänna krydgårds växter* brukas här ännu allenast af Ståndspersoner.

De almännaste och handgripeligaste *ofeder*, som wunnit häfd *vid åkerbruket* här i orten, äro i synnerhet följande: Det är ett allmänt bruk, hwarom redan något är anfördt, at Landtman med första snön om hösten utkörer ei allenast sin årsgamla gödning, utan ock den som då kastas ur fähufet, på trädes-åkren eller det åkerstycket, som den sommarens varit under råg utfädet, och först andra året derefter kommer at med korn besås. Gödningen lämnas
laff om

lass om lass at ligga öfwer wintern til nästa sommaren, då den änteligen utbredes och ner-plöjes, sedan både köld och watn, til en del ock solen, all must deraf affört. Der näst är ock det et stort och nästan allmänt förfende, at med utfädet om wären skyndas, innan åkrarne hinna rätt torckas, eller at fånings tiden ei passas efter ägornas läge och beskaffenhet då för tiden; hwaraf händer, at fådes-kornet uti en få wät och kall jord dels förqwäfwes, och hindras wäxten at skiuta up; dels blir ock brådden, då den änteligen långsamt upkommer, mycket klen, och ogräset tager öfwer handen. Detta sker fuller i den affigt, som i misswäxt åren har sin grund, at en tidigare besädd åker kan tidigare och innan frost-nätter infalla, hinna til någon mognad; men i sielfwa wercket tillskyndar Landtmannen sig dymedelst en årlig misswäxt. Utom dess befår Landtmannen här i orten sina Korn-åkrar mycket tätt, hwarefter axen blifwa ganska små, och en få tät wäxt genast faller til marcken, samt kan federmera intet så lätt resa sig up igen af blåswäder. Widare kan ock räknas för fel i åkerbruket, at ehuru här finnes en sådan tilräckelig kärr-jord på många ställen, som jemte lera kunde med nytta användas til sand åkrars förbättrande, och äfwen öfwerflödige granskogar allestädes äro at tilgå til at nyttjas til dessa swaga ler åkrars i ständ fättande och gödande; så wil Landtmannen lixwäl här ännu ei mycket weta af annan gödning dertil, än den som efter boskapen samlas, hwilken således, som redan förmält är, icke heller rätteligen skiötes, oachtadt det wår högt berömlige och om landets upkomst nitiske Landshöfdinge General Majoren och Riddaren Högwälborne Herr G. A. PIPER flere alfwarsamma befallningar få deruti, som i många andranyttiga hushållnings mål, utgifwit. Dikande äfidosättes här äfwen af Landtman, och änskönt somlige dika sina åkrar, så hafwa

De dock det rätta diknings fättet sig ei bekant; ganska få landtmän hafwa sina åkrar i tegar delte. En märckelig ofed wid åker bruket spörjes ock deruti, at rågen fås på åkrarne alt för nära til gårdes-gården, hwaraf förorkas, at, enår ymnig snö om wintren samlas och til hopa yrs i stora drifwor wid gårdes-gården, och ligger sedan oafsmäldt långt in på wåren, blifwer brådden derunder förlegad, ja ofta på 3| a 4 famnar ifrån gårdes-gården aftwinnar och aldeles afgår; som af förenämde orsak ofelbart härrörer; hälft wathes följachteligen stadnar längre tid på berörde ställen. Härtil kommer ock, at åker-renarne äro för höge, ei heller med wederbörlige diken försedde. De ställen som ligga närmaft til sådana gårdes-gårdar, der snödrifwor gärna plåga lägga sig, kunde anten lämnas til wår-fåde eller gräswaxt, och dike, som afförde watnet, upgrafwas emellan det och råg åker-stycket.

Öfwerbyggarena i denne Sochn bruka öfwer alt swedie, som dock i denne magre jordmån mer tid och arbete fordrar, och långt mindre af sig kastar, än på andre orter i fetare jord; dock förhåller sig afkastningen härstädes ganska mycket efter wäderleken. En bonde uti Salmis by, har för 9. år sedan utfädt i swedie allenast 8. cappar råg och inbärgat deraf 15. tunnor. En annan bonde i Suoli-järfwi by, har år 1737. utfädt 3. cappar råg, hwaraf han upskurit 1000 band eller åtminstone 10. tunnor. Likaledes har samma bonde förledne sommars utfädt 3. cappar och bärgat deraf lika mycket eller 10. tunnor. En sådan afkastning är dock fällsynt här städes. Til swedjeland utses här backar och höglänte ställen, gemenskapen med tall-och granskog öfwerwuxne. Uppå den skog, som man ärnar til swedie hugg, är här öfwer alt wanligt, at om hösten rothugga (på finska *Cassaroita*) eller afhugga den späda skogen, som består af buskar och telningar;

om wären derefter nedhugges den gröfre skogen, och först året derefter första gången afbrännes; följande året, sedan de efter första branden lämnade trån och stockar i wissa högar blifwit hop samlade, (som på finska kallas *råvita*), antändes de ytterligare och afbrännes. Deruppå fås marcken med råg och på wanligt fått mylles. Sedan den växten är afbärgad, kan samma marck intet besås något annat år, utan måste såsom aldeles utmärglad och i grund bortskämd, utan något hopp at någonsin mera kunna hielpas til sit första fruchtbara tilstånd, under fåå fot lämnas. At här något orda om den fördel eller skada, som swediandet har med sig synes onödigt; hälst detta ämnet nog syffelstätt wåra hushållare.

§. 18.

Angarne härstädes äro mycket swaga och mindre indräch- tige i proportion emot åkrarne. Inbyggarena nödgas derföre lämpa åkerbruket efter ängen; så at de icke få upbruka mer åker, än de i ansende til ängen kunna wid macht hålla. Höslaget uppå desse ängar består til större delen af gröfre och finare starr, samt fräken och räfswanfar (*Equiseti species*) på finska *karva kortet*, jämte andre gröfre höslag. Wäpling är mycket fälltsynt; hårdwalls hö finnes endast på de uti lunda lämnade sand och ler åkrar; hwilcka allenast wäxa i några års tid. Mås ängarne, som egenteligen här förekomma, blifwa efter hand mer och mer mäslupne, och i synnerhet när en wåt höst infaller, af watnet aldeles öfwerfwämmas, som sedan tilfryser och afbränner gräs roten, hwaruppå en sådan äng på flera år intet tager någon gräswäxt. Likaledes blifwa de wid träsken belägna starr-ängar, af det ymniga wårflod-watnet, som wissa år i 4, och understundom 6, wec-
kor

kor ligger qwar öfwer samma ängar, efter hand förtärde och affköljde; hwaraf händt, at på många ställen, hwarest förr 50. à 60 år sedan anfenliga starr-ängar varit, der står nu för tiden watnet 3. à 4. alnar diupt, sedan det affkölgt ängen. De i synnerhet wid Uhleå-träsk belägna starr-ängar jemte de fruchtbaraste äkrar undergå årligen samma öde. Sådant kan dock icke på något lätt förebyggas, såframt ei igenom Höga Öfwerhetens handhafwande Uhleå-åmynningen eller (*kosken niskå*) som är det enda utlopp, hwarigenom watnet härifrån utfaller, kunde uprensas och diupare göras. Då skulle ei allenast det at diupa snön hwarje wår här förorsakade och äfwen i detta wida Uhleå träsk til 3. à 4. alnar perpendiculairt högt upstigande myckna flod-watn hafwa bättre utlopp och på kortare tid utflytä, utan ock det dessutom här stadnade myckna watnet, som de flästa årtens tider står lika högt med måsarne och andre låglänte orter, något närmare aftappas. Häraf hade orten at wänta den nytta och förmån, at mästa delen af de på flera mil sig sträckande onyttige måsar och moraser kunde fruchtbare göras, och icke allenast til äng, utan ock på många ställen til åker upbrukas. Härigenom skulle ock denne ort i det stånd bringas, at den, äfwen som andre orter, kunde nära sig endast af åker och äng-skötsel. Inga lador brukas här på ängar, utan höet förwaras i stackar.

§. 19.

EHuru denne ort haft godt förråd på stora och widsträcktå *skogar*, så bestyrcker dock erfarenheten, det landet allaredan känner en märckelig saknad härpå genom den framgångne hushållningen med en så dyrbar naturens gåfwa. Skogen utödes här förnämligast genom swedjande och tiärubrännande. Det förra idkas af öfwerbyggarena til något öfwerflöd; så at man på öfre kanten af

Socknen ser skogarne tämmeligen förflörde, dels af swediande, dels ock af skogs-eldar, som ofta igenom swedjebrukares wårdslöshet sluppit lös och gjordt skada på några mihtar i kring. Det senare eller tiärubrännande idkas af Inbyggarna på nedre trackten af Socknen. I desse förflutne åren, då tiäran wäl lönt mödan, hafwa skogarne blifwit så aldeles uthuggne, at inwånarena derstädes innan kort lära wara nödfakade, at ei allenast öfwergifwa tiärubrännandet, utan ock sakna nödig skog til timmer och bränsle, dereft icke tiäru-brännandet i tid inkränckes, och dertil allenast nyttjas rötter och til annat behof mindre dugelige trån, då likwäl nu för tiden den gröffta furu-skogen utan åtskilnad katas til tiäruwed, och måste stupa för yxan. Skatorne af de nedhuggne trån lämnas i skogen, utan at de til bränsle eller annat behof skulle nyttias och samlas. Ifrån nedre kanten af denne Sochn äro i desse näst förflutne tider åtminstone 3000. tunnor tiära årligen utskoppade. Igenom tiärubrännandet försummas åkerbruket här alt för mycket, hwilket i ansende til det förre anses af mästa delen allenast som et mellan-arbete och skötes af det odugligaste folcket på hemmanen, i synnerhet under den tiden karlarne och det bästa arbets folcket om wåren och långt på sommaren äro syffellfatte wid tiärudalen och med tiärans nedförslände til Uhleå.

I ansende til det oförsvarliga skogs ödande, som på margfalligt sätt här utöfwes, skulle tyckas, det skogarnes delning wore härstädes så mycket nödigare, som at derigenom icke allenast wissa allmänningar kunde för framtiden affkilde och befredade blifwa; utan ock de förmögna-re och folckrikare hemman betagas, at med öfwerflödigt tiärubrännerie och swedjande förfördela sina fattigare gran-nar, samt skogarne för dem utöda; af hwilken här allmänt inritade bedröfweliga ofed erfarenheten lämnat otwif-welacktiga wedermålen.

De här allmänt växande trä-slagen äro : Tall, Gran, Björck, Rönn, En, Ahl, Wide, Asp ; men mindre allmänna äro Hägg, Salg, Try (som allenast växer på en holme i kiando träck) swarta och röda Winbårs-samt törne buskar, Frangula, Kalfbär, Betula nana, och Myrica.

§. 20.

Boskapen härstädes är af lika storlek som på andre orter i Finland. Inga oxar brukas här til körflor eller åkerbruket, utan allenast hästar, som äro af mindre slag, men derjemte trefna och synnerligen starcke. Fårslaget är ock af lika storlek och art, som annorstädes i Österbotn ; inga Tyfka eller Spanska får finnes här. Utom andra allmänna boskapsslag underhålles äfwen gott uti några bylag. Afkastningen af boskaps skötseln består uti något smör, talg och hudar, hwilka waror af Landtman förytres dels på Cajana marknaden, dels nedföres de ock til Uhleå. I nedre delen af Sochnen giöres wäl någon ost, dock ei mer, än til eget behof.

Af någon synnerlig boskap siuka wet man här intet, utan en och annan gång, då boskaps pesten öfwer hela Österbotn grasserat. Biörn tilfogar här nästan ärligen ganska stor skada på boskapen, i synnerhet i skogs bygderne; hwarföre äfwen i någre bylag wallhjon måste hållas, änskönt det ei kan ske samfält af någre hemman eller något bylag; hälft de äro långt ifrån hwar andra belägne. Biörn kommer ofta om natten på åkren och understundom i fähuset om sommaren, och faller flera creatur, innan folcket kan upwakna och hinna til hielp. Hästarne måste ock ofta stupa för honom; ja någre hemman blifwa ibland aldeles utblottade på hästar, så at de om hösten intet hafwa någon enda öfrig. Til at förekomma den stora skadan, som de lida af desse skade diur, hafwa någre bylag öfwerens kommit, at förskaffa sig trum-

trummor; på det de med starckt trumlade först om wåren, och sedan tid efter annan om sommaren, måtte igenomgå de skogs trackter, hwarest deras hästar och annan boskap pläga gå i bet, och således förjaga biörnen. Ehuru detta ordiur på det fått intet kan aldeles bortjagas, så tros det dock deraf blifwa lå skrämt, at det ei den sommaren wågar sig at hålla til, samt göra någon skada på de orter, hwarest det tidt och ofta hördt trumman. Märckwärdigt är, at, skiönt biörnen uti den öfriga delen af Socken-
nen tilfogar skada, så skall han, efter gemene mäns berättelse, dock aldrig wisa sig på Paldamo byns mulbete och utmarck. Gammalt folck föregifwa til orsak, at biörn efter deras förfäders fågen i urminnes tider skolat ofta wist och uppehållit sig innom denne utmarck äfwen som annorstädes, men sedermera skal en Lappe gått omkring det til denne byn hörande mulbetet, och förmedelst sina konster och widskeppelser förjagat den samma. Man lämnar denne berättelsen derhän; egenteliga orsaken dertil tyckes wara den, at denne byn är något tätare bebodd, än andre byar, och at landet, såsom uti 15. §. är anfördt, på twenne sidor är omgifwit med watn, så at det på det bredaste stället ei är bredare, än något öfwer en ny mil, hwart biörnen icke gärna fördrifwar innästla sig.

Uti Kiando byn, som ligger närmast til kusamo, underhålles ock tama Renar, hwilcka af bönderna derstädes, som hwar för sig äga mer eller mindre af dem, nytjas om wintren uti den der warande ymniga snön wid körflor; med Renar hemköra de sit hö, och den otröskade säden ifrån swedieländerne, med dem göra de ock sina resor til Stad och stämning m. m. När dessa renar om wintern skola betas, hålles en af de äldsta renarne, som har en klocka om halsen, fastiudrad på sådant ställe i skogen, der renmåsa är til fångs; då de öfriga renarne hålla sig
 när

när in til den samma, utan at de på något fått skulle förkingras. Om wären utsläppes alla Renar, då de sedan med första bar marck kalfwa i skogen, samt aldeles ifrån hwarandra förkingras. Wid Augusti månads slut, då deras stimmings tid infaller, skåcka de sig åter uti en hop. Sedan fångas de om hösten med första snön på detta fått: Man tager fast en ren som är bäst tam, och hänger på des hals den bekanta Ren-klockan; sedan ledes den til en til detta ändamål i skogen upfatt gård eller stängsel, (på finska *poronpelto*) dit de andre Renarne äro den samma följachtige. Innom detta stängsel blifwa de öfriga Renarne sedan utan swårighet fasttagne. Bönderne nödgas ofta använda 14. dagar och understundom längre tid til dessa sina renars upfökande och fångande; hälft de om sommaren blifwa tämmeligen skygge, under det de en och annan gång wistas i hop med will renar. När renarne äro 3. års gamle, wänjes de at draga, anten de äro kor eller oxar. Hwart hemman, som äger tama renar, kan om hösten slagta 8. å 10. stycken; af en god ren-oxe kan fås til 8. lispund kött och 2. lispund talg.

§. 21.

Iagt och Fogelfånge är et ibland de förnämsta landtmannens närings fått här i orten. Skogsfogel, som Tiäder, Orrar, Snöripor och Hierpar fångas här mäst med snaror och flackor eller fällar, i synnerhet om hösten uti August. och Septemb. månader. Gränse-allmogen fångar äfwen fogeln under des leke tid om wären på leke-stäl-len, samt under trån der det något tidigare blifwit bart. Af större slags foglar brukar bonden at rimfalta och wärdertorcka en del, som han sedan bespar til sin resekost; desse torckade fogel bröst (som kallas på finska *Linnunräckä*) äro mindre bekante i Finland och Swerige, och

tilredes allénast i Lappmarcken, och några Socknar i Österbotn. I allmänhet klagas här öfwer fogelns årliga aftagande, som til en del tyckes härröra deraf, at fokogarne blifwit ut-ödde, och foglarna äfwen (tör hända) för den ymniga röken, som upstiger så ifrån Swedieländarne, som öck ifrån fokogs eldarne, nödgas taga sin undånflycht å norrstäds; det är öck genom erfarenheten bekant, at fogel-ungarne, som intet äro i stånd at rädda sig, måste nog ofta fätta lifwet til uti den starka röken. *Stöfoglar* wankas här ganska litet; *Swanor*, *Gäsf* och några slags *Änder* tilhålla om wären i några floder, bäckar och smala fund; hwarest Swanor och änder fångas merendels med faxar, som äro upgiltrade bredewid bredden af wattnet; de andre slags foglar fångas mäst med skiutande: Dock är fångtet mindre fördelachtigt.

Ikorn skiutes här gemenligen ifrån medio Octobris och öfwer hela wintern af hwar man, som äger en stålboğa och en eller twänne gode ikorn-hundar: En karl, som skiuter ikornar, brukar altid med sig en poike, som på finska kallas *Kolkamies*, hwars fysla är, at noga gifwa äckt hwarest kolswen eller pilen nedfaller; och den sedan bringa til skytten. Wid godt fånge och med goda hundar kan en karl skiuta til 10 à 15. och flera ikornar emdagen. Flygande ikornar äro här mer sällsynte; de äro nästan af lika storlek, som de andre. Med sina wingars tilhielp kunna de bättre, än andre ikornar kasta sig ifrån det ena trädet til det andra; dock kunna de intet flyga ända rätt fram. De äro rådande öfwer andre ikornar och fördrifwa dem ifrån sina boen, hwilka de sedan intaga och bebo; emedan de intet äro wane at bygga sig nästen. Sin föda taga de mäst af ahlknoppar och förtära äfwen wissa slags löfblad, jemte hårdt bröd m. m. De ligga öfwer dagarne uti sina boen, och först wid kl. 7. om

qvällen komma de fram, och söka sin föda in til klockan 4. à 5. om morgonen, då de åter krypa in uti sina nästen.

Härmeliner fångas med hundar, hwilka upwädra dem under gran och andre trä rötter, och dem sedan upgräfwa. Dock kunna härmelinerne efter en wät höft intet dölja sig under trä rötterna, utan måste hålla sig fram. Utom des fångas de ock med fällor.

Rävar fångas med saxar, kakor, samt med de til den ändan gjorde bräder (på finka *Käpylaudat*). *Harar* fångas här dels med fällor, dels ock med snaror. *Mårdar*, *Loar* och *Filstrassar* äro här fällsynte. *Utrar* fångas uti några åar, dock icke til någon myckenhet.

Willa renar skäcka sig alltid i stora hopar om wintren, då de på deras spår ofta med snaror af rep fångas; men i synnerhet fälles de i starckt owäder lättare med byssa; då en karl, som står under wädrer kan fälla flera af hopen, utan at de andre låta sig af skottet färdeles skrämmas, så länge de intet få wäder af krutet och skytten, eller ock få se honom. Ren-jagten fortfattes här dock wanligast och med största fördel om wären med sidsta föret, när snöskaran bär skid-karlen och des hundar, men fäller ren. När ren blifwit någon tid af jägaren efterfatt, nödgas den utmattad twärstada för honom, sedan dess ben af skaran blifwit fårade, och senorne på bakbenen blifwit af hundarne fargade och sönderslitne. Köttet är dock mindre smakligt af en så starckt jagad ren. Under det renarne jagas, söka de til at ifrån skogarne och der diupare snö är, utkomma på flacka isar och fälten, der de intet hafwa swårt at rädsla sig. *Ålgar* blifwa ibland wid denne gräns, på lika sätt som renar uti diup snö, upjagade och nedfalte.

Biörnar blifwa om hösten med första snön på det nogaste uti deras hiden efterfökte, och der sedan emot wären, då snöskaran bär skid-karlen och dess hund, men

intet biörn, med spiut nedstötte; eller om biörn slipper undan på flychten, blir den på dess spår af hundar upfökt och efterjagad; samt anten med bössa eller båga och spiut nedfäldt; hwarwid den dock en och annan gång får tillfälle at illa skada och sarga jägarena, när de intet äro försedde med goda hundar, eller och eliest oförsigtigt gå til wäga. *Wargar* wilja wäl nog ofta innästa sig härstädes, men utrotas gemenligen på en gång med godt skid-före om wären, då snöskaran ei bär någon warg.

Skinwaror, i synnerhet grä-wärck, försäljes merendels hemligen til Ryssarne, hwilka i desse förflutne åren betalt dem nog dyrt; en del af skinwaror försäljes ock på Cajana marcknaden.

§. 22.

Fiskeriet är ock et allmänt närings medel här i orten, och i synnerhet under misswäxt åren jämte fogel och miölk det mästa folckets endaste lifs uppehälle. Wissa öfwerbyggare förtära sällan något bröd med deras färska fisk, icke heller bruka de något salt deruti. Fiskeriet härstädes är icke öfwer alt lika dräcktigt. Uti någre bylag kan hwart hemman årligen försälja några lisp, torra geddor, och några tunnor salt fisk, dels maickor, dels ock sik; andre deremot äga mindre och dels ingen tilgång på fisk, utan äro nödfakade at köpa af andra til sit eget behof.

Geddfisken fortsättes wid första islossningen om wären med nät och ryssior uti wikar, bäckar och å-mynningar, under leke-tiden; geddan tages ock med liuster, då den upstiger til grunda wass-stränder at leka. Dess utan fångas den ock med krokor ute på diupet, så wäl uti insjöar, som ock i öppna träsk. *Abbor*, *Mört*, *Braxen* och *Id* fångas ock om wären med ryssior och nät på de ställen, de pläga at sra sin leke-tid. Om wären straxt efter islossningen utfättes äfwen i någre träsk *Lak* krokor med stor nytta

nyttja, då den rimsaltas och torckas; den fångas ock eljest om wintern alt ifrån kynders mäffo tiden med ryssior under isen. Straxt efter wår fisket utrustas sommarnoten emot Giös, Sik och annan små fisk. Midt på sommaren utredes äfwen nät ut på diupet för de omförmälte fiskslag, som likwäl på få ställen och allenast wissa tider lönar mödan. Höst noten, som göres långt större än sommar noten, eller til 100. 120. å 130. famnar lång omkring, och 2. å 2½ famn diup, utredes wid September månads slut, och fortfares med notdragningen efter den så kallade *Muiku* til dels ifarna lägga sig. Detta muickufånget är det fördelacktigaste, och kan med en not om höstetiden fås til 10. 12. å 14. tunnor, som dels insaltas, dels lägges den ock ränsad och ofaltad under tyngd uti sådane til detta ändamål gjorde tunnor, som ei hålla någor watn; hwarigenom den kan förwaras til kokfisk nästan färsk öfwer hela wintren, sedan den en gång wäl tilfrusit. Den uti Uhleå träsk befintelige muickan är långt smärre och magrare, än den som fångas uti Kjando träsket; ehuru detta sidstnämde träsk är mycket mindre.

Uti Seittenoikia forssen och derunder i strömmen, så ock uti Pyhänanjoki, öfwer och under Aittokåski uti kerälåby, samt uti Suolijerfwi strömmar finnes fullan pärlor; men måst af mindre slag, och til så ringa qwantitet, at pärlfiskeriet derstädes intet lönar mödan.

§. 23.

I Bland söarne är Uhleå träsk i denne sockn namnkunnigast. Ifrån kåfken niska eller der Uhleå elf tager sin början är detta träsk i en rät linea til Manamanfalo stranden $1\frac{7}{8}$ mil; samma holme eller öö består af $1\frac{1}{8}$ mil i längden, och $\frac{3}{4}$ mil i bredden, och berättes innehålla innom denne rymd 27. insöar; uti någre af dem finnes Rudor, hwilka annorstädes här i landet äro osynlige. Ifrån denne holme sträcker

ker sig benämnde träsk $2\frac{1}{2}$ mil i bredden til Jalanga joki eller Leinola hemman i Jalanga by. Widare går träsket 4. mil upåt til Kiehiman joensu och der belägne Sopala hemman. Utom dess sträcker sig ock detta Uhleå träsk ifrån redan nämnde manamantalo $3\frac{1}{2}$ mil åt Cajana, då Cajana åän widtager $\frac{1}{2}$ mil när til Cajana Stad och Slott. Förutan Manamantalo holmen, som är bebodd, ligga här ock åtskillige andre små holmar, dels med furu-och gran dels ock med löfskog öfwerwuxne, som ei litet bidraga til dess behageliga utsicht. Uti detta träsket finnes följande fiskslag: Gädda, Abbor, Mört, Sik, Muicku, Nors, Laka, Giös, Braxen, Id, Åhl och Lax, som dock är mycket fällsynt och derjemte af mindre slag. Ehuru detta träsk efter gammalt folcks sägen skal fordom warit mycket fiskrikt, så har dock fisken så här som annorstädes nu mera aftagit. Kiandojerfwi är ock ett utaf de största träsken härstädes; det är $4\frac{1}{2}$ mil långt och $\frac{1}{2}$ mil bredt; der ligga ock många dels större, dels ock mindre holmar. I fordna tider har i synnerhet muicku fångat warit i detta träsk ganska fördelachtigt; då åfwen bönder ifrån Uhleå Sockn idkat sit fiske-fänge härstädes, under den tiden desse stränder än warit obebodde. Suolijerfwi är märckeligt för dess många holmar, som räknas til 25. stycken, oanfedt detta träsk är allenast $\frac{1}{2}$ mil långt och bredt; här är ock en holme inwigd til begrafning platz. Neliängäjerfwi, som är $\frac{1}{3}$ mil långt och bredt, är bekant för Siömalmen, som der i långliga tider blifwit upgräfwen. Man kunde ytterligare här anföra antalet af de här besintelige många insjöar och strömmar, samt utwisa deras widd, hwart de sträcka sig, och huru de til sin fiskrikhet m. m. äro beskaffade, samt huruledes en ked af träsk med åar och strömmar, hwilcka sammanbinda hwarandra, tager sin början wid Ryska gränsen, eller

eller wid Landtryggen, (hwarigenom denne Sockn skils ifrån Rysland) och igenomkiär Socken, samt änteligen utfaller til Uhleå träsk bredewid förutnämnde Kiehimänjonensu: (hwilken led så wäl Ryssarne, sedan de dragit sina båtar öfwer nyffnämnde Landtrygg, som ock denne Sockns inwånare färdas med båt, änskönt de somligstades förbi de swåraste forssarne nödgas draga båtarna öfwer land) Men som mina omständigheter intet tillåta mig at härutinnan wara widlyftigare; så nödgas jag det alt nu förbigå. En och annan liten öfwer wäxt insjö finnes här, på hwilken ärligen bärgas höö. At någon annan insjö här uttorckat wet man icke, förutan den en bonde i Mieslaxby för 6 å 8. år sedan astappat, hwaraf han fädt et godt och ymnigt hööslag. Sådant kunde med flere höglänte insjöar här i orten med största nytta wärckställas,

Uti de här befinteliga många forssar wore wäl på flesta ställen tilfalle at inrätta miöl-och såg qwarnar; men emedan hemmanen äro långt ifrån hwarannan belägne, så kunna fädane miölqwarnar intet med fördel nyttjas; hwarföre nu för tiden et eller och flera hemman tillsammans hafwa sina små sqwalt qwarnar i bäckar, som allenast mala med höst- och wårflod. Hwad åter sågqwarnar beträffar, så äro icke heller fädane til närwarande tid här anlagde, ei heller kunna de (oackadt dertil nödig skog ei skulle saknas) med någon fördel här anläggas; hälft man på bräder ei hade någon affättning, så wida inga större, än allenast trebördings båtar, som högst bära 10 å 15. skeppunds wigt, hwarom uti 14. §. är förmålt, härifrån igenom Uhleå åån och der warande många häftiga forssar til Uhleå och nästa siöhamn kunna utkomma. Men skulle desse forssar wederbörligen uprånfas; så kunde fädane sågqwarnar med största nytta och för-

del här anläggas. Inga tilländningar har man här blifwit warfe, utan häre tillökes watnet alt derefter som åmynningarne af nedflytande jord och mull, eller af den ymniga wårfloden dit bragte stenar förstoppade warda; hälft wårfloden bortfikiär och utförer årligen något af stränderne ei allenast af ler, utan ock annan jord. En så stark wårflod förordfakas här af den ymniga snön, som faller ofta til 2 $\frac{1}{2}$ alns högd; om den med regn affmälter, blifwer wårfloden desto ymnigare; men enär snön af solskien förtäres, och watnet småningom af natt kölden astorckas, så kan wårfloden intet blifwa så stark.

§. 24.

INnom denne Socknens rymd finnes åtkillige höge och något långsträckte *Berg*; af hwilka jag här förnämligast märcker följande, som af inbyggarena i orten föregifwes för de högste och märckeligaste: Et berg i Uralaby, Iwara kallat, hålles före wara öfwer 100:de samnar högt; icke långt ifrån detta ligger et annat något mindre berg korpiwara. Sijkawara berg i Suolijärfwiby är ock tämmeligen högt; det föregifwes understundom gifwa då ifrån sig, hwaraf Suolijärfwi äboerne, hälft om wintern, förespå wäderskifte och i synnerhet urwäder; men om hösten skal samma berg ryka öfwer dygn för infallande regn-wäder. Nuottiwara, som ligger emellan Auho och Suolijärfwi byar, är ganska högt, ja så, at solen uppå dess öfwersta kulla kan om sommaren synas hela natten. (a) I Puolango by förekomma ock twänne anfenligen höga berg, det ena Leipiwara och det andra Kuoretwara kallat; Räckywara berg i Näljängä by skal äfwen wara ganska högt. (b)

Uppå någre långt mindre bögder vid kiando träsket, en äfuenämnde Nuottiwara berg, skal jemwel solen midsommars tiden öfwer hela natten wara synlig; dess utan bar

ock

ock min Sockneman Com. Herr Johan Wichman år 1752. i början af Junii månad emellan Hoffa och Ruchtinan. salmi gingerlag uppå det förenamde träket anmärckt, at solen blifvit ofynlig kl. $\frac{3}{4}$ på 12. och åter synlig 10. minus: på 1. Det torde gifva tilfalle at tro, det Polhögden berstades ei lerer mycket differera af de orters, som almant äro bekante för det de je midnatts solen.

(b) Om Hifis Slott som af någre förmenes varit ber i Socknen belagit, hafva de, (hvilka flera resor besedt det foregifna stallet) för visso berättat, at der, som det skulle varit belagit, skall allenast finnas et något högt berg uppå en vidsträckt måsa; och som der inga lämningar til et sadant Slott skola synas öfrige, så lerer ock berättelsen om detta Hifis Slott kunna anses nestan för ogrundad. Widare lüs ber i saken torde framtiden. vid handen gifva.

§. 25.

Här i Socknen saknas ei heller ymnige källor, ehuru deras synnerliga kraft och nytta är inbyggarena til en stor del obekant. Uppå öfwersta kullan af det i näst föregående §. omnämde Iwara berg är en källa belägen, som aldrig uttorckas; watnet deruti berättas ock wara ganska klart, och derjemte mycket kalt. Likaledes skal på öfwersta spetsen af Kospiwara berg finnas en källa, som är af lika beskaffenhet med den förutnämde. Ifrån Nuottiwara skola efter inbyggarens berättelse 3:ne källor opspringa, hwilka alla innehafwa ymnigt och klart, men i synnerhet den tredie ganska behageligt rent och kalt watn; hwarföre ock Prästerne ganska fallan gå samma källa förbi; hålft den ei ligger mycket afides ifrån Präst-wägen emellan Auho och Suolijärfwi byar. Uppå Leipiwara och Kuoretwara bergen äro ock flere sådane källor, hwilcke aldrig tilfry-

fa. Omkring Sämmerijärfwi i Salmis by skola åtskillige källor finnas mäst på jämna måsar belägna, märckelige för det deras breddar stå til 2:ne alnars högd öfwer måsan och watnet äfwenledes jämt med breddarne, som dock ei bestå af fast jord, utan endast af måsa. (a) I Paldamo byn och wid stranden af Uhleå träsk icke långt ifrån kyrckan ligger en källa, som är omgifwen af en röd järnocker; watnet deruti är vitrioliskt; uppå Säkajärfwi skogs marcken förekomma äfwen flera källor uti bergsrefwor och annorstäds belägne; på botnen af någre wifar lig jämwäl en rödachtig okra, och watnet smakar mycket starkt af bläck.

(a) Om desse Kellor, som ock om de i föregående §. uprecknade berg, har vice Past. Herr Simon Appelgren gunstigt lemnat mig underrättelse.

§. 25

HWad mineralier och bergarter beträffar, så har man härtills ei blifwit warfe någre synnerlige härstädes. Kalck-sten finnes fullan uti Melalax by, dock ei til någon ymnighet; icke heller brännes här kalck mer, än til eget behof. Slip-och qwarn sten (*lapis cotarius*) fins i Ristijärfwi by, hwarifrån den allmänt tages nästan til hela Socknens behof. Siömalm (*minera ferri subaquosa*) upgräwes på flera ställen i kärr och insjöar, i synnerhet uti det i 23. §. omnämde Näljängä träsk, hwarifrån inbyggarena derstädes hafwa få wäl alt sit järn som ock stal. Malmen uptages ifrån södbotn med en dylik håf, som brukas af fiskare och är giord af tätt bundit nät. Järn-tilwärcningen skier på detta sättet: Innan malmen får läggas i ugnen, lägges den i en hög ofwan uppå en til detta behof af grof och lång huggen torr wed giord lafwa; som sedan antändes och upbrännes tillika med en hop af samma wed, som är lagd omkring och ofwan uppå lafwan och malmen; på det den deri-

derigenom må ränsas af den mästa widhängande ärgen, och således beredas til bättre smäkning i ugnen. Förmedelst detta brämmande flyter wäl malmen i stora högar, men derefter blifwer den sönderhuggen uti ett dertil gjordt tråg; då järn-ämnet flyter öfwerst, och ärgen samlar sig til botnen, hwarifrån den efter hand utkaskas. Sedan strös järn-ämnet ungefär til et stöp i fänder ofwan uppå glöden uti hyttan, som står i ständig låga. Hyttan är utan uppå en famn i qwadrat kring bygd med timmer ungefär til 4. alnars högd, och med en liten lucka neder wid grunden; denne bygnad är innånföre kringmurad med gråsten, och emellan muren och wäggarne fylld med sand, som bewarar wäggarna för brand; i ansende til dess innanrymme är ugnen öfwantil något widare, midt uppå allenast 3. qwarter i diametern, och wid botnen åter widare, som består allenast af tätt i hop slagen mull; hwarifrån smältningen lättare kan uttagas igenom förberörde lucka, och järnet desto mindre får tilfälle at undan rinna. Smältningen uti hyttan påstår ei längre än $\frac{1}{2}$ dygn, hvarunder uti hyttan häfwes ömsom kol och malm under ständig blåfande med en något stor smediebälg, som med sit rör bör wara stäld der hyttan är trångast. Hela tilwäreckningen upsmältes på nytt uti äffian, på det all rost och ärg desto nogare må derifrån afskiljas. Så framt med allt detta riktigt tilgår, och hyttan eliest blifwer ofkadd, samt intet swårt regn öfwerfaller, så blir askastningen för $\frac{1}{2}$ dygn til 3. å 4. Lifsp. och af malmen kan wara åtgångit 30. å 40. Lifsp. håller altså denne siömalm järn til 10. procent. Förmästa järn-tilwäreckningen sker uti Näljängå by; eliest tilwäreckas ock myrjärn uti Lua-Ristijärfwi-och Murtomäki byar, hwarest malmen upgräfwat uti kärr och myror; så wida de derpå ei hafwa någon tilgång uti insiöar. Detta järnet berömmes allmänt af smederne, sedan det til-

räckeligen af slagg blifwit renadt; och stålet som här tillwårckas, bruka de til ägg på yxor och knifwar långt häldre och fram för något swenskt, som de ei lärdt sig at utblanda och upbruka.

Mur-tegel slås här allenast i Paldamo by til egit behof, på det allmänt wanliga fättet.

OM SOTKAMO SOCKN.

§. 27.

Sotkamo Sockn gränfar åt öster til Ryskland, åt väster til Paldamo, åt söder til Idenfalmi, åt syd-ost til Fielisjärwi eller Carelen. Hwaraf Socknen fått sitt namn kan ei med trygghet sägas; dock synes troligt, at den fått sitt namn af et träsk, Sotkajärwi kalladt, som är belägit straxt ofwan för Sotkamo Kyrckia. Sotkajärwi har åter sit namn af et slags fisk måfar, som kallas på finska *Sotka*, och hwilcka til en myckenhet hafwa sit tilhåld i samma träsk. Socknen är ungefär 24. nya mil lång och 4. å 6. mil bred. Den innefattar uti sig nu för tiden 217. bebodde och 31. obebodde hemman, eller $39\frac{3}{4}$ bebodde och $\frac{3}{8}$ obebod. mantal.

§. 27.

Denne Sockn har, såsom i 16. §. är förmält, år 1647. blifwit et försokilt Pastorat, då ock den första kyrckan här är upbygd, som 1691. af en ursinnig karl blifwit upbränd. Derefter har åter en annan kyrcka här blifwit upfatt, som af sig stelf förfallit; den som nu för tiden står, år 1737. upbygd. Denne Kyrcka, så wäl som de föregående, består af trä-bygnad; här äro ock twänne små klockor. Så i denne, som ock i de andre Kyrckiorne, finnes ingamärckwärdigheter, emedan de tid efter annan af Ryssen blifwit plundrade

plundrade och aldeles utblåttade. Ehuru ei heller här i Socknen intil närwarande tid warit något Capell; så hafwa dock inbyggarena redan wunnit den förmån, at Hans Kongl. Maj:t förledne höft allernädigst bewiljat deras på öfre kanten af Socknen i Kuhmoniemi och korpisalmi by sökte Capell bygnad, och dertil lika nådigt bewiljat en allmän owilckorlig collect öfwer hela Riket.

Församlingen härstädes förestås af Kyrckioherden och 2:ne Capellaner. *Kyrckioberdar* hafwa warit följande: 1. MANSVETUS JACOBI 2. ERICUS ANDREÆ CAJANUS Kyrckioherde härstädes år 1652. 3. ERICUS ERICI CAJANUS förut Sacellan härstädes. 4. ISAAC SINIUS död 1727. 5. ABRAHAM SADENIUS Aboënsis Pastor 1728. död 1735. 6. CASPAR GROEN Pastor 1736. död 1744. 7. och nu warande Probsten LARS HENRIC BACKMAN, som år 1746. erhållit fulmact

Capellaner wid denne församling hafwa warit: 1. E. RIC. AND. CAJANUS Capellan 1647. sedan Pastor härstädes, 2. HENR. JOH. HOFFREN Capellan 1652 sedan Pastor i Idensalmi 1672. 3. ERIC ERICI CAJANUS sedan Pastor såsom tredan förmält är. 4. ANDERS ERICI CAJANUS 5. ISAAC SINIUS sedermera Pastor. 6. ERIC ISAACI SINIUS. 7. ZACHARIAS UHLERANDT. 8. ERIC SVAHN. 9. JOSEPH AHLUND. 10. JACOB CHYDENIUS sedan Pastor i Kusamo och nu för tiden i G. Carleby Nu warande Capellaner äro, HENRIC MELANUS och JOSEPH. AHLUND.

§. 29.

HWad angående inbyggarenas närings fätt i Paldamo Sockn uti 17, 18, 19, 20, 21 och 22. §. i korthet är sagt, det kan äfwen lämpas til denne Sockn; hälft inbyggarena härstädes idka farma och enahanda närings-fång, och sielfwa landets belägenhet icke heller någon urskilning härutinnan fordrar. Det synes altså onödigt, at ömförmälte närings-

näringsfång här vidare igenomgå. Här förekommer allenast den åtskilnad, at i denne Sockn tilwärcas fällan någon tiära, som härrörer deraf, at inbyggarena, så framt de kunna utkomma til Uhleå träsk, äro nödsakade at förbi forssen Koifwukoski och det häftiga watufallet (ämmä) igenom Cajana Stad öfwer land släpa sina båtar jemte tiära och andra waror til Cajana åan. Men om någon ren båt-fart, til undwikande af slik olägenhet, kunde uptäckas, och med dräglig omkostnad öpnas förbi Staden; eller om det starcka strömfallet igenom behöriga machiner kunde göras navigabelt, hwilketei torde wara omöjeligt: så skulle denne Sockn hafwa deraf en träffelig nytta och förmån.

§ 30.

Denne Sockn innefattar uti sig många större och mindre *träsk* och *insjöar*, som til större delen äro något fiskrike, och innehafwa samma fisk, som Paldamo träsken; här förekomma ock åtskillige *floder* och *strömmar*, som sammanbinda träsken och igenomflyta Socknen, begynnandes ifrån Ryska gränsen; hwilken led så wäl Ryssarna, som allmogen härstädes färdas med båtar til Cajana; hwilket alt man här utförligen kunde beskriwa, samt deras antal och beskaffenhet ådaga lägga, så framt tilfället wille stådia det til denne gången. Någre öfwerwäxte små insjöar finnes här äfwen, af hwilka i synnerhet märckes ett uti Witamo by, som skal hafwa små öpningar, hwarest geddor och abborrar ofta skola wisa sig.

§ 31.

Bland de här i Socknen belägna *Berg* är det bekanta *Wnokati*. som af Herr TUNELD i desz Geographiska beskrifning öfwer Sverige berättas wara $\frac{1}{2}$ mil högt, 3 mil långt, och $\frac{1}{4}$ mil bredt. Uppå öfwersta kullan af detta berg

berg finnes (efter en trowärdig bondes berättelse; som är wär wid samma berg boende) först 2:ne små insjöar, som innehafwa swart och grumligt watn, så at inga fiskslag der kunna trifwas; men något stycke längre i wäster skola äfwen uppå samma berg ligga 2:ne andre små insjöar, hwarest watnet är aldeles hwitt och klart. Uti endera af dem skal ett slagsfisk, eller (som tros) ormar, någon gång wist sig, som så til storlek som utfende ei warit olika större nejenögon eller mindre slags ålar. För förra seigde tiden har man, efter gemene mans berättelse, ifrån detta wuokatti berg til den dertil närmast belägne gården Tickalanniemi skolat hört åtskillige starcka skott; så at hela udden deraf darrat och skakats. Ifrån detta berg berättes om sommaren upgå flere rökar, som af de närboende hålles för säkert tecken til regn; understundom skal det ock ryka om wintern, hwaraf mandock ei wet något at förspå. *Älvåvara* berg, som ligger 4. mil isydoft ifrån Sotkamo kyrcka, föregifwes ock för något högt; öfwerst uppå dess kulla skola finnas 2:ne små insjöar af 20. eller 30. famnars längd och bredd, ungefärligen 2:ne stenkast ifrån hwarandra belägne: Uti dem skola geddor och abborrar en och annan gång blifwit fångade. Här ligger ock ett berg *Talpiwara* eller *Hopiawara* kalladt, som kyrckioherden Herr Mag. MATHESIUS idess disp. de *Ostrobotnia* pag. 16. anmärckt.

§. 32.

MYrjärn och stål tilwärckas äfwen här i Sockn; Myrmalmen upgräfwes i kärr och insjöar lika som i *Paldamo*. *Svart Järn-sand* finnes ock på någre ställen, oansedt ei til någon ymnighet, hwilken innehåller i wigt dubbelt mer än annan hwit och röd sand. *Svafvel-kies* finnes

nes på någre berg, i synnerhet på det i näst föregående § förmälte Talwiwara. Inga andra bergarter äro til närvarande tid här upfundne.

§. 33.

Härtil wil jag lägga några ord om inbyggarens *Tideräckning* i detta län. För desto större och klarare upplysning härutinnan wil man härhos anföra några årtal, hwarifrån de fordom börjat sin tideräckning: „ 1600. sto-
 „ra halm-året. 1608. JOHAN OTTE SONS Jordrefning. (a) 1611
 „första flychtings år eller Karkuwuosi. 1622 reiste konung
 „GUSTAV ADOLPH genom Saresmäki, Käkilax och Sa-
 „resniemi byar. 1656 andra flychtings året eller karku-
 „wuosi. 1669. swårt år. 1675 1676 1677 dyr tid i Österbotn.
 „1676. kneckte året. (b) 1687 1688 oår och dyrtid i Ö-
 „sterbotn. 1695 1696 1697 oerhörde hungers år. 1712 den
 „13. Martii kangas-såta. (c) 1716. den 14. Febr. Cajana
 „Slott intagit. „ (a) Nu för tiden räknar allmogen sin
 „ålder ifrån freds slutet 1721, Påuta kesä 1730, då det wa-
 „rit en owanligen torr och warm sommar, Yxinäinen Halla-
 „wuosi 1731, då natt frosten allmänt här i orten förderf-
 „wat ärsväxten, Kemiläis Talwi 1742 då Kemi Compag-
 „niet låg härstädes til gränsens förswar, Kasacka Talwi
 1743: eller sidsta Ryfka öfwerwälds tiden. Likaledes lä-
 ra desse näst förflutne wintrar blifwa deras ålders mär-
 ke år.

(a) Man har föga tillförlitelig kundskap, om denne jordrefning, som i det öfrige Österbotn skal varit allman, til någon del gäddt för sig ber i lanet.

(b) Då har kneckte skrifning barifrån skiedt til Danska kriget.

(c) Kangas såta bemarcker på Svenska valmar krig, och har blifwit namndt efter det som gifvit anled-
 ning

ning til detta Ryska infall, ty samma år under marcknaden i Cajana har Provincial Tull Inspectoren Bergströms af Ryska bandlande confiscerat ett partie (som förmenes) riktigt förtulladt valmar; hvilcket til at hämnas, (såsom her om förut tilfälligt vis något er omtalat) Ryska Cosackerne ungefär til 100. eller 120 man igenom Carelen infallit; och plundrat först Sotkamo kyrcka, Prestegården, Turunkorva hemman, som afledne Majoren AFFLÉCK då haft i besittning, och vidare Cajana Stad, såsom uti 11. §. för-mält er; hvarifrån de begifvit sig til Paldamo och der på Prestegården, och då varande Befallningsman Tammelanders gård Immola på lika sett fortfarit: så at de med sig bort-fördt en ansenlig skatt af silfver och annan redbar egendom.

(d) Denne anmerckning om de gamlas tideräckning såsom den her er införd, har Kyrckioherden Mag. JOHAN FROSTERUS uti en afleden mans Psalmbok funnit.

§. 34.

Förutan de många winter märckedagar, af hwilka här i orten spås om på följande sommar; hålles följande af de förständigaste för säkra teckn til föresläende wäderlek. När Solen om sommar-tiden synes wara omgifwen af en ring något lik regnbogan, spås kullit i luften; likaledes om wintren, när månan är omringad, förespås urwäder. Af solens utfende wid desl up-och nedergång tages ock et säkert märcke til infallande wäderlek. Om törndyflarne om Sommaren flyga och furra efter solens nedergång, blifwer klart wäder, jämwäl när daggen om sommaren faller straxt efter solens nedergång, så at gräset gör handen eller fötterna wäta. När lärckan om wären siunger högt up i luften, säges allmänt, at warman blir beständig. Närtwint-

ten eller bofincken låter illa, bebodar det kalt; sammades när tranorna mycket skrika. Om spinlarne efter solfärningen flitigt wäfwa och utspänna sina nät, följer regn; dylikt skier ock när hunden tuggar gräs, och swinen bära halm i munnen, samt när wattu-puffar och lerig wäg hastigt torckas efter regn, eller när watnet efter starckst regn ei öker sig i synnerhet uti regnbäckar. Norrsken på södra delen af himmeln, tros äfwen föreboda töö och regn. När dimban slår up, och det då wid pass kl. 8. f. m. begynner at regna, går regnet snart öfwer; åker torrdönet hastigt, warar ei heller regnet länge, och twärt om. Det tages ock för säkert teckn til regn, när tiockt moln drifwer sig up om morgonen i wäster twärt emot den upgående solen; äfwen så anses, när röken slår neder at jorden om sommaren, eller när myrona stiga up i löf trån. När om wintren efter brunnen wed, glöd til någon myckenhet blir quat i spisen, hålles det för teckn til töö eller blidare wäderlek; som jämwäl spås när någon rodnad om wintern synes på himmeln. När fradga samlas på stränderna förebodar sådant infallande storm wäder, och i synnerhet ifrån samma wäderstreck som ligger emot stranden der fradgan samlas. Så framt om wåren ofta omkring solen synes wäder solar, och solen derjemte skiner lika som igenom flor, hålles det för teckn til swag årswäxt; likaledes tros ock enär göken om wåren höres alt för tidigt, då snön än ligger qwar på marcken.

Ungefär år 1700. har et owanligt åskeregn fallit här i orten, hwarefter i Paldamo Sockn och Urala by något stycke ifrån Saris hemman än i dag skola kunna ses spår öfrige och sohrar af någon alns diuplex i jorden. År 1710. har på flera ställen första dag juhl infallit et alt för starck och häftigt blåswäder, hwars like man här sedermera ei skal erfarit. 1735. har i synnerhet på Näljängå trackten i Paldamo

Paldamo Sockn Jacobsmäffo qwällen et så häftigt åskeregn nedfallit, at det besynnerligen på åkrarna sammandrifwit mullen til $1\frac{1}{2}$ alns högd wid gärdes gården, skurit efter sig $1\frac{1}{2}$ alns diupa fohrar, och dels nedslagit dels ock med allo bortfört samt förderfwat årswäxten. Uti Salmis by har förledne sommar en swär wäderwirfwel öfwer gät et hemman, som kullkastat husen, och sönderrifwit taken, samt bortfördt någre wid husen liggande näfwer högar, hwaraf slikar blifwit sedde wid Pakanajärfwi, som ligger $1\frac{1}{2}$ mil ifrån detta hemman; denne wäderwirfwel har åfwen kullkastat alla förekommande trån, ja ock de tiockaste furur på $2\frac{1}{2}$ ny mils wäg och allenast 100. alnas bredd.

§. 35.

Sidst wil man något nämna angående de här fordom öf-
Slige *wiaskeppelser*. Ehuru desse igenom Lärarenas ofparda möda och myckna slit nu mera mästendels afskafade och utrotade äro, träffas här dock ännu de, som sådana widskkeppelser äro tilgifne; och först hålla sig til wissa dagar och efter dem inrätta sina fysflor: Såsom til exemp, intet börja utfäde, ei heller utsläppa boskapen, eller börja swediefäll på någon måndag, som almänt jemte fredagen kallas och hålles för *kateben* eller *kadet påivä* på swenska atwunds dag; intet spinna torsdags qwällarne; icke bulta eller mycket ramlä i gårdarne och inom hus emot fredagen och i synnerhet Georgii dag, emedan det skal förorsaka desto häftigare tordön om sommaren: Icke slå, än mindre bärga något höö Olofsmäffo dagen, på det hiörn ei må skada boskapen. Det anses ock för ganska skadeligit at utgifwa något creatur ifrån gården förr än man firat *Wuoden atkajaiset*. Widare tros det ock föra med sig hwariehanda förderf, om förfädernas stadgar och bruk om wissa dagars firande skulle å sido sättas. Ibland sådane dagar är

förnämligast *kekri* eller Allhelgondagen, som efter alt ut-
 sende firas på 2:ne handa sätt, dels efter hedendomen, den
 fordna Finska Afguden *kekri* til ära, dels ock efter Påf-
 wedömet's plägfed de framfarne helgon eller så kallade *Py-
 bille miebille* til äminnelle. Efter hedendomens plägfed fir-
 ras denne sätt sålunda: Aftonen för Allhelgon dagen eller
 ganska tidigt samma dags mårگون slacktas et får, hälft års
 gammalt, som ledan kokas utan at söndra något ben, eller at ei
 wid helfans förlust smaka något deraf, ja icke ens dels
 salta, innan det framlägges helt på bordet. Deruppå up-
 ätes det utan at lämna några qwarleswor: Och emedan un-
 der det namnet *kekri* äfwen tomtegubbar tyckes wara för-
 borgade; ty tilredes för dem qwallen förut allehanda mat
 och drycker, som äro at tilgå, af någre uti få hus för bo-
 skaps-lyckan, af någre uti stall för hästelyckan, af någre under
 store trån och wid stora stenar på åkrar eller i skogarne, och af
 somlige på alla upnämde ställen tillika, alt efter det förfädernes
 plägfed detkräfwer. Men hwad efter Påfwedömet göres de
 helige män til äminnelle, består deruti, at husbonden
 qwallen för allhelgon dagen i mörckret på gården
 dem emottager, och införer uti badstugan, som är för dem
 så wäl annors upstudad, som i synnerhet til badning til-
 redd med kalt och warmt wate, samt qwarstar; hwatelt äf-
 wen är et bord anrättadt med allehanda mat och drycker.
 Husbonden uppaffar dem derstädes wissa tider, och omsi-
 der följande dags qwallen, som gemenligen kallas *Sielwin-
 päiwä*, sent i mörckret med blottadt hufwud och med öls
 och bränwins spänderande dem utur gården beledsagar.
 Hwarwid märckes at så framt efter desse helige mäns ba-
 dande qwarblifwer i waten något ax af halmen, tages der-
 af bemärckelse til följande godt och fruchtsamt år; men
 besinnes der pärté brand eller deraf fallit kol, betyder
 det infallande misfwäxt. *Woden alkajais jäst*, hwats firan-
 de

de anses få nödigt, at alt företagande uti hushållningen dessutom ei har framgång, förutan det, såsom redan sagt är, inga creatur innan des s firande få utgifwas, är icke bunden til någon wils dag, men firas allmänt på den dag, som det efter förfädernes plägsed uti en och annan gård kommit i bruk. Til des högtidelighet slacktras et får, och tilredes både mat och drycker til öfwerflöd. Det är besynnerligen märckwärdigt, hwad färet beträffar, at innan dess kött både til hufwud och klöfwar, m. m. är af folck förtärdt, skal intet creatur deraf få det ringaste smaka; hwarföre ock under des slacktande inga hundar få wara närwarande, och efter slackningen förwaras och nedgräfwes des innanmäte m. m. på det icke heller någre roffoglar må komma dertil. De som desse widskeppelser äro tilgifna, pläga äfwen Thomas mässlo dagen föra elden omkring sina gårdar, på det eldskador måge undwikas. Dagen för Juhl röra de intet watn, på det flugor, ooh slik ohyra ei må trifwas i gårdarne. Juhl-ottan låta de intet synas någon eld ifrån gårdarne, på det kråkor ei må upäta ärs-wäxten på åkrarne om hösten; då äfwen en karl helt nakot skal gå med lian på åkren, och lådas lika som slå höö, få framt tisteln i åkren skal kunna utrotas. Juhl-dagen gifwes foder åt hästarne utur en så kallad *bubmar* eller en trä mortel, och för höns lägges korn innom något kärilband, på det de måtte desto bättre wärpa; men eljest skola höns då ei få se dags lius, inga swin eller andre creatur utsläppas eller watnas hela dagen. Staffansmässlo dagen watnas hästarne öfwer silfwer, och på det de måtte desto bättre trifwas, lägges samma dag i Kyrckiohofwen ett ikorn skin. Fastelags Tisdagen hålles ingen eld, utan lägger folcket sig ganfka tidigt til hwila. Påsk högtiden helgas uppå widskeppeligit sätt ända ifrån Skär-dorsdagen. Om Skär torsdagen går husbonden 3, gångor omkring sin gård,

gård, hafwande i ena handen en tiäru-bytta och et stycke näfwer, i andra handen bodnyckeln och en lia, i munnen et stycke swafwel, och wid lifwet bunden samt efterfläpande en stör eller ock en eldgaffel; hwarigenom tros all ohyra, i synnerhet ormar från gården kunna afstängas. Långfredagen här man med någon skälla watern til sig ifrån fremmande brunnar, då fättes ock saltet, hwarmed boskapen Påskmorgon skal grutas, uti koskällan och förwaras uti huhmar eller trämorteln. Om Påsk morgon lägges skällan om halften på kon, som bär den hela sommaren; all boskap grutas samma Påsk morgon med salt och tidigt upköres ifrån sina nattläger med et dertil ifrån skogen om Skärtorsdagen hemtadt spö. Wid barna-Christning, trolosningar samt jagt och fogelfänge äro äfwen åtskillige widskoppeligheter öflige, som man dock här för widlyftigheten wil utelämna.

Detta är, hwad jag uti en mycket inskränckt tid angående mit Födsloland och des inbyggare gittat i dags liufet framte. Emedan ämnet är i sig sielf widlyftigt, så har det ei af mig fullkomligen kunnat utföras: I synnerhet har jag wid afhandlingen om Sotkamo, nödgats wara mycket kort. I medlertid behagar den benägna Läfaren bewärdiga detta arbete med et sådant omdöme, som han finner tienligt at upmuntra, och ei affkräcka andra, at uti slika ämnen framgifwa sina Snilles foster til wårt K. Fäderneslands tienst och nytta.

Å N D E.

Rättelser.

pag. 9. lin. 21. läs oupodladt. pag. 29: lin. 24. läs til 532. Dal. pag. 39. lin. står Saamia läs Sambia. pag. 39. lin. 5. läs beatitudinem. pag. 39. lin. 13. står Pell läs Pellar. pag. 49. lin. 14. står giärdsele läs giärdsele.

